

Kis-Kapin Róbert

„Ugy éltem itt, mint a bugyborék a vizen...” Péter Gábor börtönben írt feljegyzései, 1954. május-augusztus

1953. január 3-án Rákosi Mátyás Lóránt utcai villájában letartóztatták Péter Gábort és feleségét¹. Péter Gábor 1945 óta állt a magyar politikai rendőrség élén. E szervezet több átalakítás után 1950. január 1-én függetlenedett a Belügyminisztériumtól, és már csak a Minisztertanácsnak alárendelt Államvédelmi Hatóságként (ÁVH) dolgozott tovább. Péter Gábor azonban kezdettől fogva csak egyetlen politikai vezetőt ismert el maga felett, Rákosi Mátyást, a Magyar Kommunista Párt (MKP), majd a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) főtitkárát. Az Andrássy út 60-ból, majd a Jászai Mari téri „Fehér Ház”-ból² általa nyolc évig irányított szervezet munkája során elkövetett törvénytelenések mögött jórészt tehát Rákosi közvetlen parancsai álltak. Rákosi parancsait pedig Moszkva útmutatásai, illetve az általa vélt szovjet elvárások inspirálták. A „piszkos munka” elvégzése után, amikor már nemigen volt szükség a hű alattvaló további szolgálataira, koncepciós elemeket is tartalmazó per keretében került sor Péter Gábor és tizenhét társa elítélésére. Pétert - Moszkva példáját hűségesen követve - eredetileg cionista összeesküvésben való részvétel miatt tartóztatták le, Sztálin halála után azonban ezt a koncepciót ejtették, és végül is elsősorban az ÁVH által elkövetett törvénytelenésekért ítélték el.

Péter Gábor államvédelmi altábornagyot a Budapesti Hadbírószág, mint elsőfokú bíróság 1953. december 24-én megtartott zárt tárgyalásán első rendű vádlottként bűnösnek mondta ki népellenes büntetben, hűtlenség büntetében, halált okozó súlyos testi sértés büntetében, folytatólagosan elkövetett hivatali hatalommal való visszaélés büntetében, folytatólagosan elkövetett személyes szabadság megsértésének büntetében, folytatólagosan elkövetett külföldre szökés elősegítésének büntetében és folytatólagosan elkövetett társadalmi tulajdon elleni büntetben, s ezekért életfogytiglani börtönre, a közügyektől tíz évi eltiltásra, teljes vagyonelkobzásra és lefokozásra ítélte.³ A Katonai Felsőbíróság, mint másodfokú bíróság 1954. január 15-én a Péter Gábor és társai bűnügyében zárt fellebbezési tárgyaláson a Péter Gábor első rendű vádlott vonatkozásában a terhére helyesen megállapított társadalmi tulajdon elleni büntetést a felhívott minősítő körülményeken felül bűnszövetkezetben elkövetett cselekménynek is minősítette, a büntetés mértékét azonban nem változtatta meg.⁴

Péter Gábor tehát jogerős börtönbüntetését töltötte 1954 késő tavaszán és nyarán, amikor ceruzával néhány papírlapra leírta gondolatait: 1. Rajk Lászlóról és a Rajk-ügyről, 2. Kádár Jánosról és a Kádár-ügyről, 3. saját magáról, érzéseiről, gondolatairól. A két koncepciós ügy ekkori felelevenítése korántsem volt véletlen. Sztálin 1953. március 5-én bekövetkezett halála után megkezdődtek a koncepciós perek felülvizsgálatai, melyeket az államvédelmi szervek jelentősen befolyásoltak. Az MDP Politikai Bizottsága (PB) 1954. március 24-én, valamint május 19-én hozott határozatai alapján a Belügyminisztérium vizsgálati szervei és a Legfőbb Ügyészség Különleges Ügyek Osztálya megkezdtek a felülvizsgálatot Kádár János, Rajk László, Sólyom László, Szűcs Ernő és társainak ügyében.⁵

1949-től kezdve a diktatórikus rendszer jellegéből adódó terror már a kommunistákat is fenyegette. Rajk László volt belügy- és külügyminiszter szervezkedés gyanúja miatt 1949. május 30-án őrizetbe vette az ÁVH. A Budapesti Népbíróság különtanácsa 1949. szeptember 24-én bűnösnek mondta ki népellenes büntet (besúgás), hűtlenség büntette (kémkedés), valamint demokratikus államrend és a köztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés büntetében, és ezekért halálbüntetésre ítélte. Az ítéletet 1949. október 15-én hajtották végre. A koholt vádak alapján konstruált Rajk-per egyik célja a Tito-ellenes szovjet politikával való azonosulás kifejezése, a másik pedig a népszerű és potenciális politikai vetélytárostól való megszabadulás lehetett.

A Rajk-ügy alakításában és a vizsgálatok folyamán fontos szerepet játszott Péter Gábor, mint az ÁVH vezetője. Rajk belügyminiszterre történő kinevezése (1946) után éles

ellentét alakult ki közte és Rajk között. Belügyminiszterként ugyanis Rajk Péter Gábor hivatali felettése lett, s mint ilyen, időnként utasításokat adott Péter és az ÁVH számára. Ez sértette Péter hiúságát, aki többször nehezményezte, hogy Rajk beleavatkozik a munkájába. Péter idővel igyekezett olyan hangulatot kialakítani az ÁVH-n belül és a párt vezetői között, hogy Rajkot tudatos ellenségnek tüntesse fel, aki emberei révén be akar épülni az ÁVH-ba azért, hogy kémkedjen. Szerinte Rajk mindenre képes, csak hogy ő lehessen a vezető. Ezek a motívumok többször visszaköszönek az alább olvasható dokumentumok egy részében is (lásd az 5-6. dokumentumot⁶). Péter ezekben többször kiemeli, hogy Rajk mennyire szeretett vezérkedni, sőt törekedett is rá, szívesen befolyásolta ennek érdekében az embereket. A feljegyzésekben beszámol Rajk munkásmozgalmi tevékenységéről is. Elismeri, hogy az illegális időkben nagyon komolyan dolgozott, a munkában pontos, munkabíró, lendületes volt, ha nem is hozta meg mindig a legmegfelelőbb döntéseket. Fenntartja viszont azt a véleményét, hogy mindezeket csak annak érdekében tette, hogy a hatalom birtokosa lehessen. Rajk a személyes kapcsolatait és a pártot is csak eszköznek tekintette a hatalomhoz, így szerinte mindenképpen a párt ellensége volt. Péter szerint ez abban is megnyilvánult, hogy míg Kádár elismerte, hogy „mi csak addig vagyunk alkalmasak a Párt vezetésére, ameddig haza nem érkeznek Moszkvából akiket a vezetés megillet” (lásd az 5. dokumentumot), addig Rajk sosem mondott ilyet, és „agyonhallgatta” a Szovjetuniót is. Péter elismeri, hogy a Rajk-ügy nyomozása során nemigen voltak tárgyi bizonyítékok, nagyjából a vallomások alapján vették őrizetbe az embereket. A szükséges vallomások kikényszerítése érdekében pedig verések is előfordultak. Az ügy vizsgálata során őt magát lassan kiszorította Szűcs Ernő és Belkin, így egyre kevésbé szólhatott bele az eseményekbe. Bár Rajk és Rankovics⁷ kitalált paksi találkozója már annak idején is hiteltelennek tartotta, a vádak további részeit továbbra is igaznak vallja, szerinte nem volt benne egyéb koncepció. Rajkról tehát összességében igen negatív képet fest, egyáltalán nem hisz ártatlanságában.⁸

1951 tavaszán tovább folytatódtak a munkásmozgalmi vezetők elleni koncepciók pererei, most a hazai kommunisták újabb csoportját tartóztatták le. 1951. április 20-án őrizetbe vették Kádár János volt belügyminisztert is. A Budapesti Megyei Bíróság 1951. december 18-án Kádár Jánost bűnösnek találta háborús bűntett, demokratikus államrend elleni szervezkedés vezetése és hűtlenség bűntettében, és ezért őt életfogytig tartó börtönbüntetésre, teljes vagyonelkobzásra és tíz évig a közügyektől való eltiltásra ítélte. A Legfelsőbb Bíróság 1952. december 26-án jogerősen helyben hagyta a Kádár János és társai perében első fokon meghozott ítéletet.⁹

A közölt dokumentumok közül abban a kettőben (lásd a 4. és a 7. dokumentumot¹⁰), amelyekben Péter Gábor Kádár Jánosról ír, az elsődleges kérdés az volt, hogy Kádár valóban horthysta besúgó volt-e, illetve hogy milyen szerepe volt az 1943-as pártfeloszlásban. Beszervezett ügynök volt-e Kádár? Kinek az ötlete volt a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) feloszlása és helyette a Békepárt létrehozása? Ezekben a kérdésekben Péter mintha mentegetni akarná Kádárt. Meggyőződése szerint ugyanis Kádár nem lehetett rendőrségi besúgó, hiszen akkor őt magát is többször lebuktathatta volna, miközben az illegális nyomdát szervezte, amelyre előszeretettel vadásztak akkortájt a horthysta detektívek. Péter véleménye az, hogy a pártfeloszlás nem Kádár saját ötlete volt, hanem ezt mások befolyására tette, bár igaz, hogy 1943 májusának végén konkrétan ő maga javasolta. Kádár ugyanis felnézett Donáth Ferencre, nagyon nagyra becsülte őt. Donáthra azonban Haraszi Sándor volt igen nagy hatással, aki nagyon jó kapcsolatot tartott fenn a parasztpárti Kovács Imrével. Így, Péter szerint, bár Donáth tette „a bogarat” Kádár fülébe, tehát ő győzte meg Kádárt, hogy oszlassák fel a kommunista pártot és alakítsanak Békepártot helyette, végül is Donáthon keresztül Haraszi és Kovács Imre befolyása érvényesült Kádárnál. Kádár így nem tudta, nem is tudhatta, hogy végül is kinek az érdekeit képviselte a pártfeloszlással. Péter feljegyzéseiben azzal is vádolja Donáthot, hogy bár tagja volt a Békepárt vezetésének, nem akarta a kommunista párt újraalakítását. Ennek ellenére Horváth Mártonnal együtt Péter 1944. szeptember 10-én újra megalakította a pártot.

Péter beszámol a hármass bizottság munkájáról is. Ismert, hogy az MDP Politikai Bizottsága 1951. április 21-i ülésén egy háromtagú bizottságot küldött ki Kádár János és társai ügyének kivizsgálására. A bizottság tagjai: Farkas Mihály, Kovács István és Kiss Ferenc.¹¹ Péter rettenetesen fájlalta, hogy nem vehetett részt e bizottság munkájában. Ezt ő egyértelműen személye iránti bizalmatlanságnak tekintette. Leírta, hogy bár ő sok mindent nem hitt el Kádár vallomásából, nem mert nekik szólni, hiszen csak megérzéseik voltak, bizonyítékai nem. Bár a kihallgatói szerint Kádárt nem bántalmazták, szerinte a kihallgatások során Kádár egyszerűen beijedt, és azt mondta, amit kihallgatói hallani akartak. Gyáva volt bevallani az igazságot, Farkas Mihályék pedig hittek neki.

Péter beismeri, hogy vezetésével az ÁVH bűnös mulasztásokat követett el a Kádár-ügyben is. Elismeri, hogy nem voltak megfelelő bizonyítékok az őrizetbe vételek előtt, felelőtlenül végezték a kihallgatásokat, látszatszikerekre és nem a valóság megismerésére törekedtek, megengedhetetlen módszereket alkalmaztak az őrizeteseikkel szemben. Így azok mindent bevallottak, a vallomásokat pedig nem ellenőrizték le. Saját felelősségét abban is látja, hogy nem mondta el kétségeit a vallomások igazságtartalmával kapcsolatban, amivel megakadályozhatta volna, hogy az ÁVH hamis jelentést küldjön a Központi Vezetőség (KV) elé, s ezzel megtévessze a pártot. Kádárral kapcsolatban a börtönből Péter még javaslatokat is tesz. Mivel szerinte Kádár nem volt rendőrségi besúgó, a pártfelosztás eredetileg nem az ő ötlete volt, és mert szerinte szereti a párt főtitkárát, arra kéri a jelenlegi vezetőket, hogy „Engedjék ki Kádár Jánost” (lásd a 4. dokumentumot)¹².

Péter Gábor a papírra vetett feljegyzései során többször ír saját magáról is. Beszámol róla, hogy milyen kínokban volt része letartóztatása után (5 hónapig bilincsben volt, másfél évig magánzárkában tartották). Szerinte az ő ügyéből is egy koncepciót csináltak, mint a Kádár-ügyből. Így javasolja, hogy csinálja ezt is Farkas Vladimír, ő ért ugyanis az ilyen ügyekhez igazán, hiszen ő csinálta a koncepciót a Kádár-ügyben is. Ezzel gyakorlatilag beismeri a Kádár-ügy hamis jellegét.

Kifejti, hogy életében két személytől kapta a legtöbbet: feleségétől és Rákosi Mátyástól. Írásaiban többször kiemeli feleségéhez való ragaszkodását, érte való aggodalmát, azt, hogy sohasem becsülte meg igazán, pedig megérdemelte volna. Rákosihoz kötődő szoros lelki kapcsolatára talán még a feleségénél is több utalás található a dokumentumokban. Már az illegalitás alatt is minden veszélyben kiállt Rákosi mellett, a röplapokra többször ráírta, hogy az igazi kommunista párt az, ahol Rákosi Mátyás neve ott áll. Még a börtönből is tudatja, hogy „mindig is szeretni fogom a Párt Főtitkárát” (lásd a 4. dokumentumot).

Elismeri, hogy ő csak egy három és fél elemi végzett szabómunkás, aki nyolc évig volt ugyan a politikai rendőrség vezetője, mégsem tudta magát kellőképpen képezni. Hibáinak okaként részben ezt a műveletlenségét, részben környezetének kedvezőtlen befolyását látja. Tudja, hogy kaphatott volna kötelet is, ha e mentő körülményeket és az eddigi munkáját nem vették volna figyelembe.¹³ Most azonban a börtönben megismerkedhetett a szovjet szépirodalommal, amely igazán nagy hatással van rá. Nem is bánja már, hogy börtönbe került, itt legalább olvashatja őket, kint úgysem tette ezt.

1957 tavaszán és nyarán az 1956 előtti törvénysértések néhány kiemelt alakját újra bíróság elé állították és elítélték. Így történt ez Péter Gáborral is. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága 1957. június 15-én tartott zárt tárgyaláson hozott ítéletében Péter Gábor első rendű vádlottat bűnösnek mondta ki több rendbeli hamis vád büntetésében, szám szerint meg nem állapítható rendbeli hivatali hatalommal való visszaélés büntetésében, két rendbeli halált okozó súlyos testi sértés büntetésében, és folytatólagosan elkövetett szolgálati hatalommal való visszaélés büntetésének súlyos esetében. S mindezekért tizennégy évi börtönre, mint főbüntetésre, valamint tíz évre a törvényben felsorolt egyes állampolgári jogai gyakorlásától való eltiltásra és lefokozásra, mint mellékbüntetésre ítélte.¹⁴ Az egykor rettegett vezető végül 1959. január 10-én egyéni kegyelemmel szabadult. Szakszervezeti könyvtárosként dolgozott nyugdíjazásáig. Nyolcvanhat évesen, 1993-ban hunyt el.

A közölt dokumentumok a V-142673/5 zárt I/1-e számú dossziében találhatóak. A zárt anyagok olyan iratsorozatokat jelentenek, amelyek az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején vezető pozíciót betöltő személyek koncepciók pereit és az 1956-os „nagy perek” közül azokat tartalmazzák, amelyek az ÁBTL-be kerültek.¹⁵

A dokumentumokat betűhíven, azaz az eredeti kézírásnak megfelelően teszem közzé. Úgy gondolom, ez a fajta közzététel segíti leginkább Péter Gábor személyiségének¹⁶, általános műveltségének és lelkiállapotának megismerését. Az írás közben keletkezett értelemzavaró elírások és szóhiányok feloldására szögletes zárójelbe rakom az általam helyesnek vélt szóalakokat. Mivel az eredeti szöveget több mint ötven évvel ezelőtt kézzel és ceruzával írták (amely folyamatosan kopik a használat során), így egyes szavak helyesírása bizonytalan, ilyenkor a jelenlegi helyesírási szabályoknak megfelelően írom le az adott szavakat. Az iratok a rajtuk jelzett szigorúan titkos minőségüket elvesztették.

Dokumentumok

1. Péter Gábor 1954. május 16-ai saját kezű feljegyzése¹⁷

Rajk ügy.

Rajk és társainak előzménye volt Szőnyinek¹⁸ és társainak (Vági¹⁹, Földi²⁰, stb.) előállítása, illetve őrizetbevétele, annak alapján, hogy Szőnyi az amerikaiakkal, illetve Fielddel²¹ volt kémkapcsolatban.

Szőnyinek volt egy vallomása, hogy utasításra jelszóval fel kellett keresni Rajkot.²²

Cseresznyésnek²³ volt több vallomása Rajkról. (Spanyolországról, belügről.)

Rajk elsősorban ezeknek a vallomásoknak alapján lett őrizetbe véve, de nem lett figyelmem kívül hagyva az sem, hogy a rendőri pártszervezeteket feloszlatta.

Az ÁVH B.embereiről²⁴ elkérte a névjegyzéket.

Kevés volt a tárgyi bizonyíték. Nagyobbrészt az őrizeteseinek vallomása alapján történtek az őrizetbevételek.

Módszerek voltak, a vallomások elismertetése szembesítések alapján (Cseresznyés szembesítve lett Rajkkal.

Előfordultak verések is. (Rajk is meg lett verve.)

Kezdetben Rajkot én hallgattam ki.

Előfordult, hogy éjjel fáradtan 3-7 ig egy folytában folyt kihallgatása.

Ez a kihallgatás „drótra”²⁵ lett felvéve. A kihallgatást többen végig hallgatták. (Később a drótot is.) Kár, hogy Farkas Vladimir alezr.²⁶ ezt megsemmisítette, mert ez bizonyítaná, hogy itt nem volt koncepció.

Később Szücs²⁷ folytatta a kihallgatásokat (Károlyi²⁸ is) Amikor Szücs és Belkin²⁹ megkezdte Rajk kihallgatását, engem kirekesztettek (lassan aszisztálója, nem vezetője és kihallgatója voltam az ügynek, tudom ez nem ment, a felelős én vagyok.)

Szücs egy alkalommal, amikor első ízben referált nekem Paksról, az arcán valami mosolygást láttam, ami azt az érzést váltotta ki belőlem, hogy ez a paksi találkozó nem lehet igaz. Ezt Szüccsel közöltem, de később is annyira állította, hogy igaz, nekem viszont az érzésen kívül semmi bizonyítékom nem volt, rá hagytam. (2, 3-esetben kifejtettem álláspontomat, hogy én ilyent nem csinálnék.)

Felelőséget érzek abban is, hogy a vallomásokat nem ellenőriztem le, Szücs zavaros, homályos tájékoztatását tudomásul vettem. Meg kell mondanom, sokszor szédült velem a világ. Nem tudtam, mit hihetek Szücsnek, mit nem.

Rajk társainál, Cseresznyés be volt szervezve angoloknál, jugoszlávoknál.

Szőnyi, Vági, Földi beváltak szervezve az amerikaiaknál (Field.)

A vallomásokra részleteiben már nem emlékszem, arra sem kinek volt ki a kihallgatója.

1954.V.16

Péter Gábor

[ÁBTL 2.1 I/1-e 12-14. Kézzel, kék tollal írt szöveg, Péter Gábor saját kezű aláírásával. Az első oldal tetejére kézzel, kék tollal, de más írással a következő számsort írták fel: 26-312.]

2. Péter Gábor 1954. június 25-ei saját kezű feljegyzése³⁰

Balácsi alezredes³¹ Ur!

Nem tudok nyugodni, ameddig tovább nem irok. Tényeket. Ne haragudjon, ha azt írom, legyenek éberebbek, mint én voltam. (Mi indított meg? A szovjet szépirodalom, az orvos közlése, hogy Joli nem rabkoszton él és jól néz ki. De nem erről akarok írni, mert megmondták a szovjet emberek „ezeket a kérdéseket intézze el a saját lelkiismeretével.” Így fogok tenni.) Mire írom, hogy legyenek éberebbek, mint én voltam? Amikor decemberben innen átvittek a Gyűjtőfogházba³², reggel a sétán én feleslegesen fecsegtem Princnek³³, ezt Bánkuti³⁴ nem egészen úgy adta vissza. Azzal, ahogy Bánkuti a tárgyaláson (az utolsó szó jogán) viselkedett és azzal, hogy ő a Gyűjtőben a B.ember szerepét töltötte be egy kicsit megtévesztette a vizsgálati főosztályt, mert Bánkuti nekem a következőket mondta el, hogy Juhász³⁵ a vizsgálat alatt verés következményeként halt meg, hogy ő, Bánkuti öngyilkossági kísérletet hajtott végre, stb, stb, hogy Kovács Istvánt, Vas Zoltánt vidékre helyezték, hogy Farkas Mihály már nem hadseregtábornok, illetve honvédelmi miniszter, stb, stb, hogy Jolinak Zádorné³⁶ a társa, Bözsinek³⁷ az ezredes lánya, aki 15-évre lett elítélve, stb, stb.

Mi közöm nekem ezekhez a dolgokhoz?

(Amennyiben nem muszáj ne fedjék fel Bánkuti előtt, hogy tőlem tudják ezeket a dolgokat, mert ő nem csak nekem fecseget, hanem mindenkinek és mindent.)

1954.jun.25

Péter Gábor
életfogytiglanra elítélt

[ÁBTL 2.1 I/1-e 15. Kézzel, ceruzával írt szöveg, Péter Gábor saját kezű aláírásával. Az oldal tetejére kézzel, kék tollal, de más írással a következő számsort írták fel: 26-1060.]

3. Péter Gábor 1954. június 25-ei saját kezű feljegyzése

Egy pár apróság, de ez is magukra tartozik.

1. Honnan tudtam, hogy Joli meg volt bilincselve?

Egy alkalommal Gazdik alez.³⁸ azt kérdezte tőlem „mire gondol a zárkába?” Arra - feleltem -, hogy vajjon Joli megvan-e bilincselve? Az arcáról leolvastam, hogy igen. Amikor Jolival először beszéltem és azt mondtam, hogy 5-hónapig meg voltam bilincselve, Joli azt mondta „na és kibirtad, más is volt” ebből tudtam. (Hozzátehetem soha többé sem maguk, sem más nem fogja hallani tőlem, hogy folyt az első hónapokban a vizsgálat, mert azt tanultam a Pártba, hogy a gyerek is véresen születik, másrészt én annyi bajt csináltam és nem voltam őszinte, hogy örüljek, hogy még többet nem kaptam és fogjam be a számat.)

2. Miért akartam a tárgyalás periódusában szovjet emberrel beszélni?

Elakartam panaszkodni miben volt részem az első 5-hónapban, (valószínűleg feleslegesen is fecsegtem volna, tul vagyok rajta.)

3. A vizsgálat elején miért kértem, hogy Farkas Vladimir alezr. hallgasson ki?

Amikor láttam, hogy Gazdik alezr. koncepcira [konceptióra] viszi a kihallgatást, de nehezen megy nála és nálam is, eszembe jutott ehhez Farkas Vladi alezr. ért, csinálja, ő csinálta a Kádár-ügyben is.

1954.jun.25

Péter Gábor
elitelt

[ÁBTL 2.1 I/1-e 16. Kézzel, ceruzával írt szöveg, Péter Gábor saját kezű aláírásával.]

4. Péter Gábor 1954. június 27-ei saját kezű feljegyzése

Balázsi alezredes Ur!

Egy kis kiegészítés a Kádár–Szakasits találkozóhoz. Miért emlékezett Kádár úgy, hogy Donát hozta [össze] a találkozót? Mert a bogarat Donát tette a fülébe, hogy jó volna egyszer Szakival³⁹ beszélni. Miből következtetem? Ameddig nem volt kapcsolata Donáttal soha ezt a kérdést fel nem vetette. (A kérdésnek nem csak technikai részét kell most már nézni, hanem „politikai” összefüggését, azonos érdek közösséget. Valahogy úgy, minden mást inkább igen, kommunista Párt nem. Ebben egyetértett Tildi, Szakasits, Haraszti, Kovács Imre, Donát (Donát befolyására és gyávaságból Kádár is.)

Miért mondta Kádár a Párt Főtitkárának⁴⁰ csak Szakasits őrizetbevétele után, hogy ő tette a bogarat a fülébe? Az is lehetséges, hogy nem akarta mondani, csak kicsuszott a száján, elszólta magát. Nem lehetetlen, hogy félt attól Szaki elmondja és ő erről részletesen még nem számolt be senkinek (mert ameddig Szaki kint volt, ő nem is tulajdonított ennek olyan fontosságot. Azonkívül kívül Szakihoz semmiféle érzelmi kapcsolat nem fűzte. Donáthoz igen. Szakasitsra mondta még azért is, hogy Donátot (akivel sok minden kötötte össze, érzelmi, szellemi közösség stb,) védje, takarja. Nem hiszem, hogy ez ilyen tudatosan alakult ki Kádárban (és előre megfontolt szándékkal tette,) de ez vezette.) Nem szakadt még fel benne, hogy mélységében tudná elmondani ezt, úgy ahogy volt, adagol és technikai részét nézi. Tartalmát, lényegét, kell, hogy feltárja mélységében. Határozott meggyőződése (és ez alakul ki bennem mindjobban, megerősít, hogy Donát 44 szept.ben nem akarta a pártot, roppant felnézett Harasztra,) hogy az első bogarat Donát ültette el nála (hogy jó lenne a Szakival találkozni) a Szaki féle bogár ennek a szüleménye, s mint ilyen kisebb bogár, erőtlenebb hatásában is.

(Tisztázni kell Kádárnál azt a kérdést ki vetette fel először, hogy jó volna Szakival egyszer beszélni ő a Donátnak vagy Donát őneki 1944. szeptemberében. Azért is irtam rá, mert a frakciósok (Deményék⁴¹) a párt nevében adtak ki röpiratot és azt akartam, hogy a prolik értsék meg, hogy a frakciósok a párt nevét illetéktelenül használják és az igazi Kommunista Párt az, ahol Rákosi Mátyás neve ott áll.

Amikor Rajk és Kovács engem (bár nem akartam) elküldtek Deményékhez egy összejövetelre és ott találtam 30 nagyüzemi munkást és Demény a Párt nevében úgy beszélt, hogy ők a Párt és figyelmükre beszélt arról hogy van itt egy másik párt is, akkor én felláttam és 30 (deményista?) nagyüzemi melós előtt azt mondtam „Igen, én attól a Párttól vagyok itt, melynek Rákosi Mátyás a vezetője”. Ez 1944. ősszel német megszállás, nyilas uralom alatt volt, amikor kitörhették volna a nyakamat. Szóval nem csak a kollegiumi ülésen az elegáns szobában, hanem amikor ez veszélyesebb volt, akkor is a Párt Főtitkárára hivatkoztam. (Azt is ide írom Balázsi alezredes Ur a Maga részére, aztán törölje ki, ha a Párt Főtitkára a csontjaimat minden nap darabokra töretné, akkor is szeretni fogom és gondolatban kezet csókolok neki, mért én az életben két embertől kaptam a legtöbbet, tőle és Jolitól és az a rohadt Szücs behuzott engem abba a marhaságba, amit elolvasni se tudtam és szegény Jolit nem becsültem meg. Tépje ki ezt a részt! (Valószínűleg az 1½-évi

magánzárka, 5-hónapi kemény lecke, (amit megérdemeltem azért az aláírásért,) az oka, hogy mindig félre csuszok az írással.) Visszatérek.) Donát ott ült a szobában, amikor mi Horvát Mártonnal fogalmaztuk a röpiratot, melyben bejelentjük a Béke Párt felosztatását és a Kommunista Párt megalakítását és Donát tőlünk messze ült az ajtónál a rökamén és azt mondta „nem tudom, hogy fogják fogadni a parasztok, a szocdemek, a kg.ák⁴², hogy fogom tudni megértetni, nem mernek majd velünk dolgozni, várni kellene még ezzel”, de mi (Horvát Mártonnal) nem hagytuk magunkat befolyásolni és Donát ellenére, aki pedig tagja volt a Békepárt vezetőségének 1944 szept. 10. én megalakítottuk Bpsten a Kommunista Pártot és ezt röpiratban bejelentettük. (Donátnak nem tetszett, de engem nem tudott befolyásolni, örültem hogy erre sor került.) Ezért gondolom én, hogy nem Szakinak (akire Kádár hivatkozik,) hanem Donátnak volt igen erős befolyása Kádárra (nem csak a felszabadulás előtt hanem még utána is össze voltak szorosan nőve, sokat adtak egymás véleményére.)

Véleményem szerint Donát nélkül Kádár nem csuszott volna oda, hogy a Pártfelosztatást javasolja. (Még azt szeretném hozzátenni, hogy a Pártfelosztatás Kádár részéről való olyan indoklása, (mert ő ezt is mondta,) hogy a „rendőrséget megtévesszük”, fából vaskarika volt. Ha a békepártból valaki lebukott (a rendőrség tudta, azonos a kommunista Párttal,) ugyanazon a nyomdán hoztuk ki a röpiratokat, (ugyanazokkal azokkal az emberekkel találkoztam), csak K. P. helyett békepárt volt alá írva, tehát technikailag veszély és munka szempontjából semmi sem változott. Ugyan úgy halálra ítélték embereket, akik a békepártból lebuhtak, mintha a Kom. Pártból buhtak volna le. Másképp áll a helyzet politikai szempontból. Itt nem csak egyszerűen névváltozásról van szó. Ahogy Donát befolyása mind fokozottabban érvényesült Kádárnál úgy a békepárt hangja, szelleme sokkal inkább tükrözte vissza Haraszti, Kovács Imre (Szakasits-Tildy) szellemét mint a munkásosztály hangját. Így mutatkozott meg Donát befolyása Kádárnál, illetve érvényesült gyakorlatban. A békepárt memorandumát is ők készítették kettén [kettén] én csak hümmögtem hozzá. (Egyébként a 40-oldalas békepárt memorandumában voltak egészséges gondolatok is.)

(Ha úgy teszi fel a kérdést Balázsi alezredes Ur! Péter, „ha most ilyen világosan látja a dolgok összefüggését, eddig miért nem beszélt róla?” A következőket válaszolom. Kint a 8-év alatt a felszabadulás után egyetlen szovjet szépirodalmat nem olvastam el. Semmit. Az utóbbi időben itt bent gyönyörű könyveket olvastam, (a Partizánok élén, Gyár épül az őserdőben, Ének a vizek fölött⁴³, stb.) Ezek a könyvek rám olyan hatással vannak, hogy olvasás közben könnyek között valami olyan átalakulás megy bennem végbe, a lelkembe, a fejem kinyílik. Sokszor azon veszem magam észre, hogy olvasás közben arra gondolok „nem is bánom, hogy ez történt velem, mert itt a magánzárkában, a börtönrács mögött az olvasás hatása alatt olyan érzések és gondolatok születnek meg bennem és jönnek felszínre nálam, hogy nekem ilyen érzéseim és gondolataim a Gábor Áron-u villa lakásba soha nem születtek. Ez az-oka a magyarázata annak, hogy most így képes vagyok kifejezni az érzéseimet és gondolataimat. És én ezt megköszönöm a szovjet szépirodalomnak.” (Megint eltértem.) (Visszakanyarodok.)

Nem kívánok itt a dolog azon részével foglalkozni, (egyébként is már leírtam,) hogy került az én fülembé az a bogár „van itt egy magyarkodó csoport, Kádár a vezetője, stb”. Amikor Kádár lefogására sor került és a Politikai Bizottság ülésén ez be lett jelentve, én azt mondtam, nem lepődtem meg. (Mert fenti idézetet 1½-alatt⁴⁴ néhányszor hallottam.)

A nyomozásról.

A P.B. ülésén egy 3-tagú komoly bizottság lett választva, illetve megbizva azzal, hogy a Kádár-ügyet vizsgálja ki. Ott ültem a P.B. ülésén, bennem a következők mentek végbe. („Mi ez? Itt ülök a Politikai Bizottság ülésén. Majdnem 10-éve vagyok tagja a Központi Vezetőségnek. 1922-óta vagyok a munkásmozgalomba. 1931-óta vagyok párttag. 1932-be illegálisan kimentem Moszkvába a Kongresszusra. Majdnem 3-évet éltem itt illegálisan a háború alatt. Sok hibát csináltam, de egy kis részem mégis volt abban, ami itt volt. Ha lebukott az illegális nyomda, 2-hét alatt összehoztam egy másikat. Sokat szaladgáltam. Sokszor nem tudtam még este hol fogok aludni. Ugy éltem itt, mint a bugyborék a vizen és

most nem vagyok jó arra, hogy én is tagja legyek ennek a bizottságnak? Persze, Kádárról van szó. Együtt dolgoztam vele az illegalitás [illegálitás] alatt, bizonyára arra gondolnak elfogult lennék vele szembe.”) Körül-belül ezek a gondolatok mentek bennem végbe keserőséggel vegyítve (mintha egy kis bizalmatlanságot is éreztem volna.) Átjöttem az ÁVH-ra, összehívtam a kihallgatókat, (a fentiek még bennem voltak, röviden beszéltem,) itt volt a bizottság vezetője, ő tartott egy lelkesítő, buzdító beszédet a kihallgatóknak, nekem mondta, legyen Farkas Vladimir alezr. a csoport élén (más szavakkal), jó, mondtam. Károlyi Márton is ott volt, ő is ki lett jelölve, ezenkívül mint kihallgatók, akik ott voltak. Az nap vagy másnap este átmentünk a bizottság vezetőjével a vizsgálati főosztályra, az egyik szobában lehallgattuk amint Farkas V. alezr. rákiabált erősen többször Kádárra „vallja be, hogy be volt szervezve” Kádár beijedt és azt mondta „hát be voltam szervezve” (a hangban nem volt meggyőződés, a beijedtség szava volt) a bizottság vezetője azt mondta „eredj telefonáld meg”. Nem mozdultam (mert nem voltam meggyőződve, hogy igaz.) A bizottság vezetője rögtön elhitte. (Bizonyára befolyásol engem itt az is, hogy velem szemben is olyan módszereket és olyan kifejezést mondott, amit soha az életbe senki nem mondott és az hosszú ideig nagyon fájt nekem és dolgozott bennem, mert úgy gondolkoztam, nem bánom én, ha felakasztanak, de a hóhér a kötelet azért tegye a nyakamara, amit csináltam és nem azért, amit nem csináltam. Hosszu ideig nagyon fájt Joli miatt is (amivel gyanusítva voltam,) ma már másképp gondolkozom. Elfelejttem. Nem kívánok erről senkivel beszélni.) Magamban így gondolkoztam akkor ott. „Ugy érzem Kádár nem mondott igazat. A kiabálásra begyávuult, azért mondja. Hát engem sokszor lebuktathatott volna, miért nem tette? Hát tudta, hogy a nyomdát én tartom (ami a rendőrségnek mindig nagyon fontos volt, az illeg.⁴⁵ nyomda lefogása,) tudta, hogy Kovács lebukása után a széteső organizációt én szedtem össze (sokszor úgy, hogy 8-10 legális emberrel találkoztam, hogy egy illeg. embert fel tudjak szedni.) Tudta, én nem nyugszok, amíg nincs mozgás, látta, amikor lebukott az illeg nyomda lebukott, két hét alatt szerveztem egy másikat elmeséltem, hogy csináltam (hát a rendőrség erre mindig nagyon vadászott,) hát miért nem buktatott le engem? Nem értettem. De ugyanakkor gondolkoztam ugyis. 32-be a rendőrségen köpött, ki volt zárva, az illeg Komába⁴⁶ ez kijött, azt a rendőrség is olvasta, az ilyenekre pályáztak. Vajjon nem szervezték-e tényleg be, ahogy ők ezt az ilyenekkel szokták csinálni. Hallottam olyasmit, amikor ilyen embert felkerestek vagy bevitték és olyasmit mondtak, „nézze maga ki lett zárva a pártból, igyekezzen olyan helyre menni, ahol nem ismerik, kezdjen valahol dolgozni, majd még felszedik magát, stb” és Kádár évekig (távol tartotta magát a mozgalmától) nem tudom hol volt? Ki küldte a szoc dem pártba? Gács⁴⁷ szedte fel (ő is gyanus ember) gyorsan került nagyon magas funkcióba (bár ki volt zárva.) Nem értem. 1942 ősszel óta ismerem. Nem tapasztaltam nála olyasmit az illegalitás alatt, ami olyan benyomást váltott volna ki belőlem, hogy beszervezett ember lenne, de mért félt mindig annyira, amikor a Conti⁴⁸-után megszökött? Miért huzta úgy be a fejét a nyakába? Miért feküdt rögtön le az utcán a József-téren amikor ott mentünk és egy lövést hallottunk (még szemrehányást tett, hogy én nem akarom a kabátom bepiszkítani, nem feküdtem le az utcán.) (Ez 1944 decemberben volt, amikor belövés volt.) Miért akarta abba hagyni az egész mozgalmat Kovács lebukása után, amikor leültünk beszélgetni (1943 febr vége) és azt mondta „nézd ez a Kovács mindent összeszedett a nyomdát, a szervezetet, én nem ismerek senkit, nem tudok megtalálni senkit, úgy látszik egyelőre abbamarad, nem lehet csinálni semmit.” Nézd, mondtam, 1936-után is 1939-ben újra kellett kezdeni mindent, egyenkint szedtük fel az embereket, most is megpróbáljuk. „Hát próbáld meg” mondta „én nem ismerek senkit”. (Megpróbáltam lassan, nehezen, de sikerült.) Ezek a gondolatok kavargtak a fejembe és nem tudtam magamban eldönteni, melyik lehet az igaz? Felhívtam Károlyit telefonon többször napjában, mi van? Mit látsz? Hogy áll a kérdés? Gyere át. Károlyi átjött. Na mi van kérdezem? Hogy mennek a kihallgatások? Mit látsz? Hol tarttok? (stb. stb.) Azt mondja Károlyi „sok dolgom van, nem győzöm”. Azt mondtam Károlynak, te mindent haggyál abba, csak ezzel a kérdéssel foglalkozzál, mert ennek a tisztázása Párt szempontból nagyon fontos (fogtam egy papír szeletet ráírtam Károlyi Márton csak a specialis csoporttal foglalkozik,

aláírtam, átadtam Károlynak.) Bejön hozzám Farkas alezr. azt mondja „Károlyi panaszkodott, hogy napjában 30x fel hívod telefonon és érdeklődöl”, hát, hogy a fenébe ne érdeklődne, ez egy nagyon komoly dolog, a fene a Károlyit egye meg, örüljön, hogy felhívom és érdeklődök, fogjad őt erősen és a jövőben rajtad keresztül beszéljük a dolgokat. Ettől kezdve Farkas alezr. átjárt a vizsg.⁴⁹ főosztályra, ott egy teljesen külön részben dolgoztak. Sokszor éjjel nappal ott volt, benne jobban bíztam mint Károlyiba. Többször megkérdeztem, biztos vagy benne (egyszer-egyszer külön Károlyit is megkérdeztem), hogy ezek a dolgok így vannak? Mind a ketten azt mondták igen. Nem vertétek meg a Kádárt? Nem hozzá sem nyultunk. Ő magától írta le. Néztam, hol az egyikre, hol a másikra. Nem értettem. Kádár nagyon meggyőzően írt. Az írása teljesen nyugodtnak látszott, bántalmazni nem bántalmazták. Volt olyan érzésem, talán még sem igaz. Mivel tudom bizonyítani? Semmivel. Csak érzés. Ismertem a bizottság vezetőjének temperamentumát. Tudtam, ha csak érzésekre hivatkozok, rám fog kiabálni, gondoltam, azt fogja hinni pártolom a Kádárt (mert együtt dolgoztunk az illegalitás alatt.) (Ennek tulajdonítottam azt is, hogy a bizottságnak nem vagyok tagja.) Ő mindent hajlamos volt elhinni, amit Kádár írt vagy mondott (bennem voltak aggályok⁵⁰.) Amikor a Párt Főtitkára felhívott telefonon, hogy ez az ezredes benne legyen-e a jelentésbe? (bár a jelentést a bizottság vezetője és a bizottság két tagja aláírva adták át a Párt Főtitkárának, azt mondtam ne legyen benne a Harris ezredes⁵¹. Nem hittem benne. Amikor Farkas alezr., Károlyit, megkérdeztem azt mondták, Kádár önként írta le. Hozzá sem nyultunk. Egy alkalommal átjöttem a vizsgálati főosztályra Kádárhoz, Farkas alezr., Károlyi is ott voltak a szobában (árgus szemekkel néztek) Kádár mekegett valamit, talán akart is valamit mondani és tőlük félt (talán észre vette a légkört, hogy Károlyi Farkas alezr. még rám is olyan gyanakodva néznek, engem ez nem érdekelt, mért [mert] én tudtam mit csináltam az életbe és mit nem csináltam) és a szerencsétlen nem merte azt mondani „szeretnék írni a Párt Főtitkárának egy levelet”. (Abban a levélben megírhatta volna, mi igaz, mi nem igaz, miben érzi magát bűnösnek?) Nem tette. Végig fenttartotta vallomását Harrissal kapcsolatban, a tárgyaláson is, a Párt Főtitkárának írt levélében (amiben azt írja haragudtam rá, azért vettem őrizetbe, honnan tudtam, hogy Csermanek⁵² és egyéb gyanúsítgatások.) (Ezek helyett a számárságok helyett azt kellett volna neki írni „elvagyok ítélve, megérdemlem, de ez meg ez nem felel meg a valóságnak.” Nem tette.) Közben én elmentem egy hónapi szabadságra. Amikor visszajöttem, minden készen volt. (Helyes lett volna, ha egyszer a bizottság egyik tagja beszél vele. Talán akkor elmondta volna Harrist és egyebeket, mi igaz, mi nem igaz?)

Röviden összefoglalva függetlenül attól, hogy Kádár mit vallott és mit írt a felelős én vagyok, mert én voltam az ÁVH vezetője, a K.V. tagja a P.B. ülésén résztvettem és ha nem is lettem beválasztva a bizottságba (nem tartozik rám hogy miért nem) de nekem nincs jogom megsértődni, hanem kötelességem lett volna közölni benyomásomat a bizottság vezetőjével (még ha lett volna is erre bizonyos megjegyzése), de minden körülmények között közölnöm kellett volna érzésemet, benyomásomat és véleményemet a Párt Főtitkárával és nem engedni, hogy egy ilyen jelentés a K.V. ülése elé kerüljön. Ezt nem tettem, ezért megérdemlem a sorsomat és én ne azon nyavajogjak, hogy miben volt részem a nyomozás első időszakában és vegyem tudomásul, ha ~~nem csináltam volna valamit egy kicsit jól is a mozgalomba (nem helyes) nem lettem volna 30-évig a mozgalomba, 22-évig párttag 10-évig K.V.tag és nem nem egy 3½-elemit végzett szabómunkás lennék (az ÁVH-nak 8-évig vezetője) és nem azt néznék, hogy „nem olvasott nem tanult, nem képezte magát”, így így egy részét cselekményének nem tudatosan követte el, hanem részben műveletlenségénél fogva, másrészt az általa választott rothadt környezetének a befolyására (ami nem egészen enyhítő körülmény) kötelelet érdemelt volna.~~

Igy gondolkozok én ma Balázi alezr. Ur. és ha ide eljutottam azt is a Pártnak köszönhetem. (Nincs nekem jogom erről írni.)

Balázi alezredes Ur! Amikor leültem írni, még nem tudtam, hogy ez fog kijönni belőle. Reggel amikor kint sétáltam a négy kőfal között, akkor született meg bennem, ott kezdtem érezni annak szükségét, hogy írjak, így ültem le.

Engedje meg, hogy Kádárral kapcsolatban a következő javaslatot tegyem. Javaslom

1. A mellékelt kérdésekre vonatkozólag amennyiben még nem történt meg, kérdezzék ki

(Külön borítékban mellékelem a kérdéseket.)⁵³

2. Ha tisztázódik, hogy nem volt beszervezve (én ilyent az illegalitás alatt nem tapasztaltam nála, azelőtt nem ismertem) 4. éve van börtönben. (Igaz, a rendőrségen 1932-ben áruló magatartást tanusított, de ezt ő önéletrajzában megírta. Második alkalommal nem merült fel kifogás viselkedése ellen.

Igaz a pártfeloszlítás tőle indult ki, de nem ellenséges szándékból tette, (Donát erősen befolyásolta, én meglehetősen passzív voltam (a passzivitás ilyen esetben aktivitás), az a hüe [hülye] Szakasits is tett valami bogarat a fülébe. és a gyávasága.)

3. A belügybe nem állotta meg a helyét, (de semmi esetre nem vezette rossz szándék.)

4. Igaz, leirt itt sok mindent, gyáva volt vissza vonni és megírni mi igaz, mi nem igaz, pedig tudhatta, hogy vallomása alapján összeállított összefoglaló kerül a K.V. élé [elé] (ő magas funkcionárius volt) és ezzel megtéveszti a Pártot és Párttörténetet.

Mégis 1930-óta volt köze a mozgalomhoz, többször ült börtönbe, évekig élt illegálisan, szereti a Párt Főtitkárát biztos, hogy sohasem lesz ellensége a Proletárdiktaturának. Engedjék ki Kádár Jánost. Hadd lássa, hiába volt olyan gyáva, hogy nem merte a a Pártnak megírni az igazságot, a Párt ereje nagy és a Párt még akkor is megállapítja az igazságot, ha valaki gyáván, gerinctelenül mindent magára vállal és ezzel (nem szándékosan) félre vezeti a Pártot.

Nekem ez a véleményem Balázi alezr. Ur. Jogom talán nincs is így írni, de amikor azt látom, maguk mennyit dolgoznak (hogy helyrehozzák azokat a bűnös hibákat, amiket én csináltam, szemrehányást tettem magamnak, hogy én itt a cellába sétálok, olvasok és rendes gondoskodásban részesülök.

Talán mesterkéltnek hat, (pedig nem így van,) bármilyen kis részét ennek az anyagnak feltudja használni, örülök, ha valamit segíthetem.

1954. június 27

Péter Gábor

életfogytíglanra elítélt

U.i. Persze ez nem úgy sikerült, ahogy gondoltam. (Így semmi esetre nem küldeném át a Pártba.)

-

(De szeretném, ha Joli ezt az irást elolvashatná, én sohse nyíltam meg így neki.)

-

Ahogy átolvasom azt látom, mindenütt azt írom előbb ÁVH vez. azután K.V. tag. Ilyent nem szabad. (Ha így jött ki belőlem, már nem akarok rajta változtatni.)

-

A fene tudja mi van velem, de leírom ezt is Magának Balázi alezredes Ur. Amikor a Gyűjtőfogházban nem ettem 3½-napig és azt mondtam azért, nem eszek, mert Jolit szeretném látni (volt ebben is valami) de az igazi ok nem ez volt, hanem este, amikor Maga kijött a Gyűjtőbe (amikor még nem döntöttem magamba, hogy nem fogok enni.) Reggel a sétán hallom, valaki azt mondja a hátam mögött, „Sztalin nincs az élők sorában”. Gondoltam magamba, miféle fasiszta propaganda ez, hát én láttam 1948-ba, olyan jól nézett ki. Ugy jöttem haza, azt mondtam, legalább 20-évig fog még élni (olyan jóízűen ette a fasírtot a vacsoránál). Szóval nem hittem el. (Nem néztem hátra, ki mondja, de azt hiszem Komendó⁵⁴ mondta, ő a Máj Lacitól⁵⁵ tudhatta, mert a Máj Laci májusban lett behozva. Ez a vádiratból tünt ki, onnan tudom.) Szóval nem hittem el, de amikor hallottam azt is, hogy Malenkov a titkár és Vorosilov az elnök. Akkor már sajnos el kellett hinnem (mert ez realisnak látszott.)

Meg kellett állnom egy kicsit, mert majd összeestem. A hóba potyogtak a könnyeim a sétán és amikor vissza mentem sétáután [séta után] a cellámba, akkor határoztam el, hogy nem fogok enni. Nagyon elvoltam keseredve. Arra gondoltam, hát ha Sztalin nincs az élők sorában nem érdemes élni, inkább pusztuljak el itt a cellába (tudom, hogy ez nagyon helytelen) de én így gondolkoztam. Tudják ezt is rólam. Nem akarok én szebnek feltűnni, mint amilyen vagyok.

Balázsi alezredes Ur.

Ne haragudjon amiért ezt is leirom. Bennem van. Ha nekem adnak egy jó szovjet (szépirodalmat) könyvet, többre mennek vele nálam, mintha egy mázsa bilincset raknak rám. (Ezt dobja el.)

[ÁBTL 2.1 I/1-e 44-62. Kézzel, ceruzával írt szöveg, Péter Gábor saját kezű aláírásával.]

5. Péter Gábor 1954. augusztus 13-ai saját kezű feljegyzése⁵⁶

Részlet

Rajk munkásmozgalmi tevékenységéről
(főleg 1944 szeptember-novemberben.)

Rajk mikor kapcsolódott
a munkásmozgalomba?

1930-31-ben kapcsolódott a munkásmozgalomba. Egyetemi diákvonalon vett részt. A Pártba Stolte⁵⁷ vonta be.

Mikor bukott le Rajk
és kikkel?

A diákmozgalommal kapcsolatban bukott le 1931-32-ben. Szász Béla⁵⁸, Ádám György⁵⁹ egyetemi hallgatókkal. A rendőrségen volt egy Závorszky nevű rendőrkapitány rokona, aki közbenjárta Hetényinél⁶⁰ Rajk szabadlábra helyezésének érdekében.⁶¹

Amikor megismerkedtek,
mi volt Rajk funkciója
és hogyan végezte el?

Rajkról 1942-ősszel hallottam először Kovács István vezetősegi tagtól. A következőket mondta „van egy ember Magyarországon, aki alkalmas volna a vezetésre, még miniszter is lehet majd, de most internálótáborban van”. (Következő alkalommal.) „Valahogy ki kellene hozni Rajkot az internálótáborból. Esetleg pénzért. Vagy szökjön meg”.

Ennek alapján Apró Antal⁶² vez.tag.⁶³ felkereste Rajk bátyját és 2000 pengőt átadott, azzal hogy ügyvéden keresztül próbálja meg Rajk Lászlót az internálótáborból kihozni. Ez nem vezetett sikerre. Rajkot az internálótáborból a Mártírok-utjai fogházba vitték letölteni 6-hónapos ítéletét, amit azért kapott, mert volt spanyolosokat kapcsolt az illegális kommunista Párthoz. A Mártírok-utján, a fogházban, a fogolynaplóból Koos Béla⁶⁴ segítségével kicserélték azt a lapot, ahol az állott, hogy „büntetésének letöltése után visszakisérendő az internálótáborba”. Így

nem lett Rajk 1944 augusztus végén visszakisérve az internálótáborba, hanem kiszabadult a Mártírok-utjai fogházból. 1944 szeptember közepén, jelszavas találkozón találkoztam Rajkkal, a budai Körtéren. Onnan egy villába mentünk, ahol Horvát Márton vez.tag. már várt bennünket. Rajk lett a titkár. (Ezt megelőzően rövid idővel Horvát Mártonnal feloszlattuk a békepartot és az illegális Kommunista Pártot megalakítottuk.) Rajk, Horvát Márton és én ezen az ülésen a K. Párt megalakításával kapcsolatos további teendőket, feladatokat beszéltünk meg. Megállapodtunk újabb röpirat kiadásában. Mi a Párt célja? Ennek a röpiratnak megírását Rajk vállalta. Meg is írta.

A következő ülésen (okt. elején, Babics professzor⁶⁵ lakásán, a Deák-Ferenc-u.ban) összejöttünk; Rajk, Horvát, Donát, Orbán⁶⁶ meg én. Ezen az ülésen Rajk arról beszélt, hogy a szocdemekkel, (Szakasits) a kg.kkal, (Tildy) szorosabban kell együttműködnünk és a jövőben nem elég, ha a K.P. részéről Kállai Gyula jár el hozzájuk a „Magyar-Front” üléseire, hanem ő (Rajk) is el fog járni.

Közben Kovács Imre is feljött a lakásra, ahol az ülést tartottuk. „Ha már itt van jöjjön be” - mondta Rajk. Kovács Imre sérelmezte, hogy a szocdemek, (Szakasits) a kg.ák, (Tildy) a parasztpártot nem akarják elismerni, mert nincs parlamenti képviselője. Erre való hivatkozással nem hívják meg őket a „Magyar Front” tárgyalásaira. Rajk megígérte, hogy legközelebb felfogja vetni ezt a kérdést és elintézi, hogy a jövőben a parasztpárt is résztvehessen az ülésen. El is intézte. Beszéltünk még arról ezen az ülésen, hogy mégis érdemes volt a Gömbös szobrot felrobbantani, (előző este hajtatta végre az illeg. Párt, okt.6.án) mert nagy politikai viszhangja van.

A következő ülésen, a Rózsadombon (Fischer József⁶⁷ villájában) októberben egy vasárnap, a következők jöttünk össze: Rajk, Horvát, Szirmai, (aki akkor mint munkaszolgálatos szabadságon volt itt Bp-en) Donát, Kállai, Orbán és én. Rajk ezen az ülésen szervezeti, politikai kérdésekről beszélt. Élesen bírálta Orbánt. Rajk ideges, indulatos volt. Az ülés után Rajk-Szirmai egy külön szobában, arról vitatkoztak, hogy a háború után Erdély Magyarországhoz vagy Romániához fog-e tartozni?

A következő ülés okt.15.e előtt volt (a Barát-u.-ban Bornemisza Éva színésznő⁶⁸ lakásán.) Ott voltak: Rajk, Kállai, Donát, Orbán, Pálffy⁶⁹, Sólyom meg én. Azért jöttünk össze, mert előző este Szakasits-Tildy Horthynál voltak és előzőleg Horthy megígérte, hogy ad 6000 fegyvert a munkások felfegyverzésére, a németek ellen. Rajk késő este jött meg az ülésre (Tildytől-Szakasitstól), hogy Horthy meggondolta, nem adja a fegyvereket. A munkások már örömmel várták. Minden elő volt készítve. Harcolni akartak. Az ülésen Rajk bejelentése levertséget és tehetetlen hangulatot váltott ki.

A következő ülés okt.15.én vasárnap d.u. 2-órákor volt (Jámbor Alajos⁷⁰ lakásán az V. Ker.be.). Ott voltak a vasasok (én hívtam össze őket.) Domokos⁷¹, Kruzsliák⁷², Barta⁷³, Varga⁷⁴, Rajk és én voltunk ott. A Horthy-proklamációról (akkor délben volt) beszéltünk. Egy röpirat kiadásáról. A vasasok feladatáról. A röpirat megírását Rajk vállalta. Meg is írta.

A következő ülés volt, (az Ajtósi-Dürer-sor elején, egy asztalos üzembe.) Ott voltak: Rajk, Kovács, Kiss Károly, Apró meg én. Itt Rajk arról beszélt, hogy ebben a helyzetben mindenkivel össze kell fogni, a frakciókkal is, (Deményékre értette.) Ha nem sikerül velük megegyezni, beépülünk közéjük. Amennyiben megegyezünk, összekötőket hozunk létre. Hosszan beszélt. Kovács István a hosszú beszédet sérelmezte, konspirációs szempontból. Az ülés után Rajk erősen szorgalmazta deményékkal való szoros együttműködést, ennek érdekében igen aktív tevékenységet fejtett ki. Közben Horvát Mártonnal létrehoztunk partizáncsoportokat. (Fehér Lajos-Pálffy, stb.) Rajk ezt át akarta venni. Át is vette. Amikor Kádár megjött, Rajk Pálffyt, mint kapcsolatot átadta Kádárnak. (Pálffynak átadtam 100.000 pengőt ekrazitra, bombára. Megígérte, hogy katonai összeköttetésein keresztül fog vásárolni. Nem vásárolt. Összehoztam a vasasokkal, oktassa ki őket, hogy kell a német

tankokat felrobbantani. Nem oktatta ki a vasasokat. A vasasok mindig letörve jöttek hozzám vissza a találkozóról, hogy Pálffy el sem jött. Közben Rajk lebukott. (Földi Julia⁷⁵, akivel Rajk lakott, átadta használatra a személyi iratait egy bujdosó zsidó nőnek. Ez a bujdosó zsidó nő lebukott. A nála talált Földi Julia nevére szóla személyi iratok alapján detektivek előakarták állítani lakásáról Földy Juliát és ott találták Rajkot.) Amikor lebukott, hiányzott. Szívós volt. Volt benne cselekvőképesség.

Rajk lebukása után Kádár lett volna a titkár, de lagymatag, passzív volt. Nem volt benne elég lendület. Mozgékonysága nem fejezte ki az akkori idők követelményeit. Cselekedni akarása hullámszórt. Sokszor az események sodorták magukkal. Kovács István vez.tag bátor, cselekvő, mozgékony volt. Duzzadt belőle a harcolni akarás. Így gyakorlatilag Rajk lebukása után ő volt a titkár.

Kikkel volt Rajknak kapcsolata
1944-ben?

Horvát Márton, Kovács István, Kiss Károly, Apró Antal, Kádár János, Donát Ferenc, Kállai Gyula, Orbán László, Szirmai István, Varga István, Pálffy György és velem. Továbbá Szakasits Árpád, Tildy Zoltán, Kovács Imrével.

Kik tudnak arról, hogy Rajk
Gayert⁷⁶ mikor és kihez kapcsolta?

Gács László, Tömpe István⁷⁷.

Milyen volt Rajknak a kapcsolata
Brankovhoz⁷⁸?

Nagyon szoros volt a kapcsolatuk és igen szívélyes. Brankov gyakran feljárt Rajkhoz a belügyminisztériumba. Rajk nagyon jó véleménnyel volt Brankovról. Brankov Rajkról. Rajk azt mondta, mindennel segíteni kell Brankovot, ők is fognak minket segíteni. Brankov dicsérte, nagyon elismerőleg beszélt Rajkról.

Mit tud Rajknak az amerikaiakhoz
való kapcsolatáról?

Semmit. Ami vallomásában szerepel.

Milyen volt Rajknak
Pálffyhoz, Szőnyihez való kapcsolata?

Pálffyt az illegalitás alatt ismerte meg. (1944 okt. elején.) Kölcsönösen szimpatikusak voltak egymásnak. Értékelte. Úgyes katonának tartotta. Nagyon dicsérte. (Gyakorlatilag kevés munkát láttam Pálffytól az illegalitás alatt. Huzódózott. Szabotált, de mézes, néha megtévesztően mézes szavakkal tudta leplezni.) A felszabadulás után Pálffy, mint a Kat. Pol.⁷⁹ vezetője és később mint hadsereg főparancsnok gyakran volt a belügybe Rajknál. A Nagy Ferenc-féle összeesküvésnél minden este együtt jöttek jöttek Rajk-Pálffy az ÁVH-ra. Mindenben mindig egyet értettek. Azonos véleményen voltak. Pálffy mindenhez bólogatott, amit Rajk mondott. Pálffy szemében Rajknál nagyobb ember Magyarországon nem volt. Rajk Pálffyt kitűnő katonának és vezetésre igen alkalmasnak tartotta. Ugy el voltak ragadtatva egymástól, hogy minden áldozatra képesek lettek volna egymásért. Pálffy mesterének tekintette Rajkot. Nagyon felnézett rá. Rajk szava parancs volt részére. A „magyar” kommunista vezért látta benne. Gondolkodás nélkül követte. Rajk Pálffyban

leghűségesebb követőjét látta, akire minden körülmények között számíthat. Pállfynak jó megjelenése volt. Tudta magát szimpatikussá tenni. Fiatal párttag volt. Rajknak volt régebbi munkásmozgalmi tapasztalata, valamint spanyol, francia „nemzetközi ismerete”. Magyarkodó nyelvezete. Katonai szaktudásban való kérkedés. Mindkettőben bizonyos kalandorság. Szerepelni akarás. Karrierizmusra való erős hajlam, törekvés. Vezérkedni. A Párt ennek érdekében való felhasználása, (de csak ameddig erre szükség van.) Rajk feloszlatta a pártszervezeteket a rendőrségen belül.⁸⁰ Pállffy követte a honvédségen. A rendőrség járjon a rendőregyesületbe. (Rajk.) A honvédség a clubba. (Pállffy.) Rendőrség, honvédség fegyverestestület, nincs szükség politikára. Csak zavarólag hat. (Rajk–Pállffy.) Közös „ideológiájuk” volt. Egyszer panaszkodott Rajk Pállfyra. „Nem is értem Gyurkát, azt mondtam neki, verjék meg Vörös Jánost⁸¹. Erre ugy összetörték, hogy most hónapokig kezelhetjük.” Két egymásra talált ember, akik egymásról azt hitték, hogy a jövőt jelentik. Titó imponált nekik. Eszményképük volt. Rajk Pállfyra számított, támaszkodott, épített rá. Pállffy Rajkban látta azt az embert, akit „érdemes követni”.⁸² Szőnyihez való kapcsolata Rajknak formájában más természetű. Méregették egymást. Különböző típusúak voltak. Egyik sem volt teljesen biztos a másikban. Egy ponton találkoztak. A Pártnak, a Párt Vezetésének mind a kettő ellensége volt. (Rajk a Párt Főtítkárának a lakására akarta költöztetni Titót, (amikor itt volt Bpsten.) Szőnyi soha ki nem ejtette a Párt Főtítkárának a nevét.) Rajk vezérségre törekedett (rendőrség, honvédség, mndsz⁸³, nékosz⁸⁴, stb.) Az amerikaiak (Field) által beszervezett Szőnyi, mint a Káderosztály vezetője, lehetősége volt a részére megbízható embereket becsempészni minisztériumokba, üzemekbe⁸⁵, stb. Ezeken az elemeken keresztül befolyását növelni, tájékozódni, utasítást adni. Szőnyi a Pártot nem szerette. Az arca mindig idegen volt. Elutasító. Merv. A Pártközpontban nem oldódott fel. (Őrizetbe vétele után, amikor a bizonyítékok alatt (Field-szembesítés, Földi vallomása, stb.) beismerő vallomását megtette, arca megváltozott, szinte kisimult.) Szőnyinek lehetősége volt figyelemmel kíséreni a Pártközpontban majdnem mindenkit. Rajk személye érdekelte. Figyelemmel kísérte. Titóék árulása, a T. I.⁸⁶ közleménye után, még jobban szagolgatta Szőnyi Rajkot. (Talán Rajk még nem tudta pontosan, Szőnyit hova raktározta magánál?) Szőnyi őrizetbevétele után, vallomást tett arról, hogy jelszavas találkozóval fel kellett keresnie az amerikaiak megbízásából Rajkot. (Ez a vallomás, ugy emlékszem, nem nyert teljes megerősítést.) Szőnyi és Rajk között nem látszott az a kézzel fogható kapcsolat, ami Rajk–Pállffy között megvolt. (Soha nem láttam őket együtt.) Rajk Szőnyit céljainak elérésére felhasználta volna. Szőnyi az amerikaiak (Field) utasítására alávetette volna magát Rajk irányításának. Látszólag nem voltak jóba, de egy sikon találkoztak, az általuk vélt közös cél érdekében.

Szőnyi minek alapján
lett őrizetbe véve?

Szőnyi annak alapján került őrizetbe, hogy Svájcából a Katona Politika B. embere egy bizalmas jelentést juttatott el a Kat.Pol.hoz Svájcából. A Kat.Pol. a Párthoz. Ebben a bizalmas jelentésben volt, hogy „Szőnyi Tibor a háboru alatt Svájcban szoros kapcsolatban állott Field-Dallas [Dulles⁸⁷]-féle amerikai kémszervezettel.” Ennek alapján kezdtük el figyelni Szőnyit. 1949 május 16.án őrizetbe vettük.

Rajk jellemzése
az illegális időkből.
(1944 szeptember-november.)

Hogyan végezte az illegalitás alatt munkáját? Egyéniségét jellemezve.

Az illegális találkozókra pontosan eljárt. Az elvállalt illegális röpiratot a megígert időre megírta. (Ha kellett, egész éjjel irt.) Volt munkájában hullámozó lendület. Szívós volt. Munkabíró. Az illegális üléseken a feladatokról, az első negyedórán világosan, meggyőzően beszélt, tudott hatni. Azután zavaros lett, oktatóan, paposan, „tanárosan” folytatta, apró részletekbe menve, egészen kezdetleges dolgokról. Nagyon sokat szeretett beszélni! Nem szívesen engedett mást szóhoz jutni. Türelmetlen volt bevárni, ha más is kifejtette kicsit részletesebben véleményét. Volt egyéniségében, magatartásában tulértékelés saját személyét illetően. Simulékony, szerénynek látszó modorban vállveregető lebecsülésféle prolikkal szemben. De ezt finoman, alig észrevehetően csinálta. Volt az illegális üléseken javaslata, indítványa, nem mindig a legmegfelelőbb. Volt amikor sokat akart egyszerre markolni. Néha előreszaladt. Megfelelő előkészítés nélkül hajlamos volt cselekedni. Egyik végletből a másikba átesni. Horthy proklamáció napján (1944 okt. 15) az illegalitás konspirációs szabályait semmibe véve, teljesen legális illuziókat táplált, (felfedte illeg. lakását Kovács Imre előtt, „most már nincs mitől tartani” alapon.) Azonnali általános sztrájk. Megszállni a gyárakat. Senkit be nem engedni. Voltak ezek között helyes szempontok is. De amikor megtudta, hogy Szálasi uralomra jutott, a hirtelen feltámadt fellendülésből (amit Horthy proklamációja váltott ki) ellenkező végletbe csapott át. Egy hétig nem jött ki a találkozómról azon a címen, most nem jó sokat találkozni, lakása nincs rendezve. Elment nyilas testvérbátyjához⁸⁸, (aki Szálasi államtitkára volt) kérte, hogy nála lakhasson. Bejött! Szívesen szerepelt Szakasits–Tildy összejöveteleken. Ahol ő ott volt, hangadó volt. Akarta „a vezető” lenni. Sikert is. Nem volt mindig kellően meggondolt. Sok esetben erőszakos volt. Megjelenésében szilárdnak látszott, mégis, amikor elpanaszolta, hogy nyilas államtitkár testvére nem ad néki lakást és erre én azt válaszoltam, a felszabadulás után majd elintézzük, nagyon nem tetsző kifejezés volt az arcán. Amikor nem helyeseltem, hogy Földi Julia (akiről igen rossz vélemény volt) tagja legyen az illeg pártnak, rossz néven vette [vette].

Előfordult, hogy egy illeg. lakásra mentünk (előre beküldött, „nézzem meg, nincs-e valami baj”,) csak azután így jött be. Felvidult, feloldódott, formában volt, „otthon érezte magát”, amikor Deményekkel tárgyalt. Őszintén kinyilva ölekezett össze velük. Boldog meghatottságában majdnem könnyezett, amikor a frakciós vezető Gisitzel⁸⁹ (Demény jobb keze) „sikert” megegyezni a „két párt” egyesülésében. Őszintén, meghatódottan ölelte magához a Jókai-u. ban egy deményék által szerzett sötét üzlethelyiségben Gisitzet, ezt a tipikus ragyásképző lumpenproletárt, aki akkor gyanusan tüzoltó ruhában tetszelgett. Kezdetben tudott az emberekkel beszélni, bánni. De a közös hangot sokkal inkább megtalálta Pálffyhoz, Donáthoz, vagy Kovács Imréhez, Tildyhez, Szakasitshoz, mint Kovács István vezetőségi taghoz, Kádárhoz vagy hozzám. Azokkal inkább meg volt a közös nyelve, hangja. Szerette Aprót. Az első időkben Kádárról sem volt rossz véleménnyel. Kádárt azelőtt nem ismerte. Mi Donáttal dicsértük neki. Kiss Károlyra sem mondott rosszat, elnézően beszélt róla. Jó véleménnyel volt Varga vasasról. Kovács Istvánt, Horvát Mártont nem szívelte. Tudomásul vette őket. Kállai Gyulát becsülte. Féltékeny volt rá, mert ő (Kállai) járt (Szakasits–Tildy) „Magyar-Front” üléseire. Bár sokat beszélt, nehezen oldódott. Tartott bizonyos távolságot. De ha meg akart valakit magának szerezni, helyesebben megnyerni, lassu szótagoltsággal, ennek megfelelő hanghordozással (néha még érvekkel is) megtudta közelíteni és neha [néha] meg is nyerni a maga elgondolásának. Nem lehet azt mondani, hogy minden befolyástól mentes volt, ha valakivel beszélt. Volt bizonyos tehetsége ahhoz, hogy befolyását átmenetileg érvényesíteni tudja akaratának végrehajtásával kapcsolatban. Voltak, kiknél

megjelenésével, hangjával (amit tudott színeezni) hosszan elmondott, logikusnak látszó, sajtószerű érveivel tudott hatást elérni és akaratának érvényt szerezni. Tildy szívesen beszélt vele. Szakasits nagyra értékelte. Kovács Imre büszke volt rá, hogy ő nevezte el „Kírgiznek”. (Ez volt illeg. neve.) Kovács István vezetőségi tagnak az volt a véleménye, hogy feleslegesen sokat beszél. Kádárnak, hogy papos, oktató. Donát felnézett rá. Apró szerette (büszke volt barátságára.) Kiss Károly elismerte. Kállai becsülte. Horvát Mártonnak kérdőjel volt. Vehetjük a fordítottját, ő is ennek megfelelően viszonyult az emberekhez. Meghatározta és kialakította magánál annak megfelelően, kit mennyire tud befolyásolni, ki, mennyire ismeri el vezető egyéniségét, kire, mennyire számíthat. Mert neki ez fontos volt, súlyt helyezett rá. Nemcsak Szakasits, Tildy, Kovács Imre felé, hanem, hanem, akik az illegális mozgalom vezetői voltak, a Párt felé. (Itt újra párhuzamot kell vonnom Rajk-Kádár között. Olyan értelemben, hogy Kádár illeg. vezetőségi ülésen kihangsúlyozta „mi csak addig vagyunk alkalmasak a Párt vezetésére, ameddig haza nem érkeznek Moszkvából akiket a vezetés megillet.” Rajknak soha nem volt ilyen elvi állásfoglalása.) Rajk keményen, élesen bírálta, ő nem szerette a bírálatot. Nem áradt belőle melegség a párttagok felé. Nem érdeklődött a párttagok problémái iránt. Sok volt benne a látszat, a szereplés. Volt bizonyos rutinja, de nem megalapozott. Szeretett idézni, de nem biztos, hogy akikre hivatkozott, azoknál úgy hangzott el vagy úgy írták. Nemcsak Tildy, Szakasits, Kovács Imrénél volt ő a hangadó, hanem a mi körünkben is, az üléseken, hosszú órákat szeretett beszélni. A felszabadulás után, amikor komoly marxista-leninista műveltséggel rendelkezők közé került, egész este hallgatott, de ha eljött az ÁVH-ra, egész estét betöltően újra agyonbeszélt bennünket. Az illegalitás alatt úgy érezte, ő a Párt hivatott vezetője, úgy is viselkedett. Arra nem emlékszem, hogy az illegalitás alatt (1944 szept.nov.) megjegyzést tett volna a Szovjetunióra, de agyonhallgatta.

Röviden összefoglalva.

Illegális találkozókra pontos volt. Illegális röpiratot tudott írni és irt. Tárgyalni szeretett és erre képessége volt. Szívósággal rendelkezett. Szeretett paposan oktatni. Szónokolni, szerepelni. Észrevétni magát. Ismerjék el. Ünnepeljék. Látszatsikerekért komoly elvi engedményeket tett. A frakciókkal őszintén összelelkelt. Bejeddésből nyilas államtitkár bátyjától megalázkodó módon lakást kért. Emberekhez való viszonyában tudott simulékony, mesterkélta, behízogó modoru lenni. Megszerezni azokat akik elősegítik vagy megerősítik a hatalomhoz való eljutását. Elgáncsolni azokat, akik akadályozzák. Ellenvéleményt nem szívesen tűrt. Beképzelt, öntelt, rátartó volt. A Pártot inkább eszköznek tekintette a hatalomhoz, mint a dolgozó nép forradalmi vezetésének. A Szovjetunióhoz való viszonya, enyhén szólva, hideg volt. Erős volt benne a vezérkedésre való törekvés. Mindenre képes lett volna, hogy a hatalom birtokosa legyen.

1954.aug.13.

Péter Gábor életf. elítelt

[ÁBTL 2.1 I/1-e 28-35. Kézzel, ceruzával írt szöveg, Péter Gábor saját kezű aláírásával.]

6. Péter Gábor 1954. augusztus 19-ei saját kezű feljegyzése

Pálffy milyen adatok alapján vették őrizetbe?

Pálffy Györgyöt Farkas Mihály honvédelmi miniszter ur utasítására vettük őrizetbe. (Balatonon nyaralt. Este egy kerti moziból, ahol „a felszabadult föld-et”⁹⁰ nézte állítottuk elő, úgy, hogy a sötétben kísérője, aki mögötte ült észre sem vette.)

Milyen volt Rajk-Pálffy között a kapcsolat?

Rajk és Pálffy között igen szoros kapcsolat volt. Pálffy Rajkot mindenben mesterének tekintette. Utasításait követte, végrehajtotta. Rajk Pálffyt leghübb követőjének tekintette. (Pártszervezetek feloszlata, őrizetesek megverése, stb.)

Milyen volt a Kat. Pol.-ÁVH viszonya?

Körülhatárolt. Hivatalos kapcsolat volt. Vitáskérdés volt abban, hogy az imperialista követségeken ők a katonai attasséval foglalkozzanak. A többiekkel az ÁVH kémelhárító osztálya. Később ebben a kérdésben is megegyezés jött létre.

Hogyan került Pálffy kapcsolatba a munkásmozgalommal? Mi volt a tevékenysége?

Pálffyt Orbán László kapcsolta a munkásmozgalomhoz 1944-nyarán. Feladata lett volna, partizáncsoportok szervezése, vezetése, kioktatása. Robbanóanyag vásárlás. Lagymatag volt. Találkozókra hanyagul vagy egyáltalán nem jött ki. Robbanóanyagot nem vásárolt. Egy általa elképzelt katonai helyzetkép értékelést írt. Látszatmozgást végzett. Eredményről nincs tudomásom.

Pálffynak alsó-felső kapcsolata?

Alsó kapcsolata Fehér Lajos volt. Felső kapcsolata, Horvát Márton, Rajk László, Kádár János.

Jusztusz⁹¹ minek alapján került őrizetbe? Mi volt ellene?

Jusztusz mellé be volt építve Szűcsnek egy nő B. embere. Ez a B. ember információt adott Jusztusz tevékenységéről, hogy trockista tevékenységet fejt ki, ilyen szemináriumot tart, hogy a franciákkal kémkapcsolatban áll, hogy a K.V. ülésen feljegyzést készített a Rajk-ügy beszámolójáról. Ezeknek alapján lett javasolva és őrizetbevéve. (Emlékezetem szerint ez volt ellene.)

Mit tud Jusztusz felszabadulás előtti, utáni tevékenységéről?

Trockista szemináriumot tartott. (Ilyen B. jelentések érkeztek az ÁVH-hoz.)

Hallgatta-e ki Justust és milyen kérdésekre?

Rövid időre valószínűleg megnéztem. Kihallgatója néhány napig Szűcs volt. Heteken keresztül Farkas Vladimir volt a kihallgatója. (Jegyzőkönyvezte.)

Hogyan kapcsolódott az ő ügye Rajk-ügyéhez?

Szervesen milyen kapcsolatban állottak egymással, erre nem emlékszem.

Minek alapján került őrizetbe Villányi [András]⁹²?

Szebenyi⁹³ a tárgyaláson vallomást tett rá. Rajkhoz Pálffy-szerű szoros kapcsolat fűzte.⁹⁴

Mi volt a büncselekménye [Villányi Andrásnak]?

Rajkhoz való szoros kapcsolata. Gazdasági Rendőrségen káros tevékenysége. Korrupció. Svájcba pénzt csempészett ki saját részére.

Milyen volt G. R. és ÁVH kapcsolata?

Rajk igyekezett állandóan ellentéteket szítani a két szerv között. Részben sikerült is. Az együttműködés hideg volt. Rajk azzal szédítette Villányit, hogy majd egy ipari rendőrséget „fog létrehozni” és akkor nem lesz szükség az ÁVH-ra. Két, három hónapig Rajk megbízásából Villányi az ÁVH-ra járt dolgozni a G. R.-en kívül.

Milyen volt a személyes kapcsolat Villányival [Andrással]?

Látszólagos. Ő nem volt hozzám őszinte. Rajk volt az istene. Karrieristának tartottam.

Villányi Ernő⁹⁵ minek alapján lett őrizetbe véve?

Emlékezetem szerint gazdasági büncselekmény alapján (talán a Főkapitányság vette őrizetbe.) Lehetséges, hogy volt egyéb is. Soha nem láttam.

Korondi Béla⁹⁶ minek alapján került őrizetbe?

Rajk vallomása alapján.

Milyen körülmények között tett vallomást arról, hogy tagja volt egy terrorista szervezetnek és feladata volt a végrehajtás?

Nem tudom. Kihallgatójára sem emlékszem.

Ki tett először vallomást

a fegyveres pucsról
Rajk, Pálffy vagy Korondi?

Emlékezetem szerint Rajk.

Egyes vallomásokon kívül
volt-e más bizonyíték?

Szembesítések. A tárgyi bizonyítékokra nem emlékszem.

Ellenőrizték-e a terrorral
kapcsolatos vallomásokat?
Milyen módon? Milyen eredménnyel?

Négy hónapon keresztül folyt nyomozás, kihallgatás. Szembesítések.

A fegyveres szervezkedés,
terrorról mi az igazság?
Mi a koncepció?

Ezekben a kihallgatásokban nem vettem részt. Az ÁVH-részéről Szűcs végezte és mások.

Cseresznyés Sándor
milyen bizonyítékok
alapján lett őrizetbe véve?

Cseresznyés Sándor mint angol-katona be volt szervezve az angoloknál. Be volt szervezve a jugoszlávoknál. Ennek alapján lett őrizetbe véve.

Milyen bűncselekményekről
tett vallomást Cseresznyés?

Beismerő vallomást tett saját cselekményére vonatkozólag. Rajkról tett vallomást.

Miért kapott Cseresznyés
felesége havonta anyagi
juttatást?

A nyomozás alatt Cseresznyés felderítő vallomást tett. Ez figyelembe lett véve ítélethozatalnál is. Felesége elhelyezkedésénél is segített az ÁVH. Anyagi juttatásról nem emlékszem, hogy szó lett volna.

Mi volt a Párt álláspontja
az 1935-ös építésztrájjal
kapcsolatban?

Nem volt erről külön szó. Apró Antal ismeri az 1935-ös építésztrájkot.

Milyen tervek készültek
a Rajk-ügy során?

A kihallgatásoknál szokásos kérdések lettek kidolgozva?

Milyen kérdések
mennyire voltak erőltetve?

Ilyen kihallgatásokról nem kaptam tájékoztatást.

Bokor⁹⁷, Borszéki⁹⁸, Jánosi⁹⁹
kihallgatását ki végezte?

Bokort, Borszékit láttam. Kihallgatóikra nem emlékszem.

Ki tett előbb vallomást?

Rajk.

Hogy történtek a szembesítések?
Kik voltak a kihallgatók?

A részletekre nem emlékszem.

1954. aug. 19

Péter Gábor
életfogytíglanra elítélt.

[ÁBTL 2.1 I/1-e 36-43. Kézzel, ceruzával írt szöveg, Péter Gábor saját kezű aláírásával.]

7. Péter Gábor dátum nélküli saját kezű feljegyzése

Balácsi Alezredes Ur!

Szigorúan bizalmas

Kifogásolta, (jogosan) hogy keveset írok. Most pótolom. Arra kérem, bármennyire nincs is ideje, olvassa el.

Milyen jelentést küldenék a Pártba most a Kádár-ügyben, ha ÁVH-s lennék?

Összefoglaló jelentés a Kádár János ügyében.

A Párt utasítására a Kádár János ügyet, abból a célból, hogy a Párt a valóságot ismerje, kivizsgáltuk. A következőket állapítottuk meg.

Az ÁVH, Péter Gábor vezetése alatt a Kádár-ügyben bűnös mulasztásokat követett el és félrevezette a Pártot. Az ÁVH feladata lett volna szívós, lelkiismeretes, alapos munkával bizonyítékokat összegyűjteni, azokat leellenőrizni és ennek alapján javaslatot tenni az őrizetbevételekre. Nem így történt. Megfelelő bizonyítékok hiányában történtek az őrizetbevételek. Felelőtlenül mentek a kihallgatások. Nem érezték át a felelőségét egy ilyen komoly ügynek. Nem a valóság kiderítésére törekedtek, hanem a látszatsikerekre. Az őrizeteseknél megengedhetetlen módszereket alkalmaztak, erős rábeszélés, állandó megfélemlítést, még fizikai kényszert is alkalmaztak egyes őrizeteseknél. Ennek a kihallgatási módszernek az lett az eredménye, hogy az őrizetesek mindent elvállaltak és aláírtak, amire kihallgató rábeszélte. A vallomásokot (melyeket ilyen bűnös módon csikartak ki) nem ellenőrizték le, sőt még színesítették is. Ennek a bűnös módon való kihallgatásnak eredményeként születtek meg olyan vallomások, melyek bizonyítást nem nyertek. Kényszer hatása alatt született, a valóságnak meg nem felelő vallomásokot küldtek át a Pártba.

Félrevezették a Pártot. Súlyos bünt követtek el és ebben bűnös elsősorban Péter Gábor, aki az ÁVH vezetője volt (és a Központi Vezetőségnek tagja.)

Kádár János 1932-ben a rendőrségen áruoló magatartást tanusított, ezért Kádár Jánost a Kimszából¹⁰⁰ kizárták. (Második lebukása alkalmával Kádár János a rendőrségen nem vallott.)

1941-ben Kádár Jánost Gács László bevonta az illegális mozgalomba. Rövid idő alatt magas funkcióba került, területi titkár, K.B.tag, 1943 febr. a titkár lett.

1943 febr, márc, ápr.ban Kádár János Donát Ferencnek, Péter Gábornak több ízben említette, hogy „jó lenne ezzel a Szakival egyszer beszélni a két párt együtt működéséről”. Péter Gábor ezt továbbította Orbán Lászlóhoz. Donát Ferenc továbbította Haraszi Sándorhoz. 1943 április közepén Orbán László találkozott Schiffer Pálal¹⁰¹ (véletlenül), Schiffer felvetette Orbánnak „jó lenne, ha a ti részetekről egy vezető ember összejönne Szakival és megbeszelnék a két párt együttműködését” A Szaki péntek este eljön hozzám a megbeszélést az én lakásomon meglehet tartani, a címem benne van a telefonkönyvben. Ha nektek ez így megfelel, Donáton keresztül üzenjétek meg, mondta Schiffer mert Donát, Haraszi eltudnak érni telefonon. Ezeket közölte Orbán Péterrel abból a célból, hogy továbbítsa Kádár Jánosnak. Péter az üzenetet Kádárnak átadta. Kádár János elment Schiffer lakására abból a célból, hogy Szakasitsal találkozzon. (Schiffernek feltűnt, hogy Kádár cipője milyen tiszta, mintha autóból szállt volna ki gondolta Schiffer, mert az utca poros volt.) Amikor Schiffer Kádárt meglátta, azt mondta „hát én ismerlek téged a VI. Ker. szoc.dem. pártból, te vagy a Csermanek”. Amikor Szakasits meglátta Kádárt, azt mondta „ismerős az arca, valahol a Pártba már találkoztunk.”

Kádár-Szakasits leültek az asztalhoz (Schiffer ki-be járkált.) Szakasits tartott egy politikai beszámolót a háborúval kapcsolatban (mi lehet, hogy lehet) és azt mondta „nincs kifogásunk az ellen, hogy kommunisták bejárjanak a szakszervezetbe és a szoc dem pártba, mit kell nekik az utcán találkozgatni illegálisan”. (Amikor Kádár ezt közölte Péterrel, Péter azt válaszolta Kádárnak, ez a Szakasits, ez egy hüe [hülye], hát eddig is bejártak a kommunisták a szakszervezetbe és a szoc. dem. pártba, mit gondol ő megfogjuk neki mondani ki a kommunista? Nem érdemes evvel beszélni.) (Egyébként ez tényleg így volt,) (ezt az ÁVH részére írom.) Abba maradtak még egyszer fognak találkozni.

Körül-belül 4-hét múlva, 1943 május 25. körül a fentiekre egyáltalán nem hivatkozva Kádár felvetette a Párt átszervezését, nevének megváltoztatását, feloszlását. (Lépésről-lépésre vitte ezt előre az ismert körülmények között, ahogy már előzőleg leírtam.)

Miért volt Kádár János ebben a kérdésben olyan (passzív alaptermészete ellenére) aktív és következetes? (Igyekezett meggyőzni mindenkit és különböző érveket hozott fel.)

Kádár János gyáva ember, 32-ben a rendőrségen áruoló matartást [magatartást] tanusított, a Kimszából kivolt zárva. Évekig távol tudta magát tartani még a legális mozgalomtól is. Az élete abból állt, hogy a Dob-u 10-be egy öreg zsidóhoz a kávémérésbe bejárt sakkozni reggeltől-estig. A Klauzál-téren megismerkedett egy Fenákel nevű puha, ingadozó fiúval¹⁰², evvel beszélgettek ők a munkásmozgalomról, szakmát nem tanult, kifutó volt egy esernyősnél, szervezett munkás nem volt, esténként eljárt beszélgetni Csont Ferenchez¹⁰³, (aki a Madzsar¹⁰⁴-Sándor Pál¹⁰⁵ féle elvont, trockista intellektuel társaságnak volt egyik vezetője (Csontnak a rendőrséggel is igen gyanus kapcsolata volt) Csont elméletét magába szívta „elfogadta”. „Tanult tőle”. De ugyan ez a Kádár János volt Szegeden is a börtönbe. (A szegedi csillag-börtön amikor a Párt Főtitkára ott raboskodott egyetemet jelentett a kommunisták részére.) A Párt Főtitkára meghallgatta és azt mondta neki ott Szegeden a börtönbe „nézze maga még fiatal ember, a hibát amit elkövetett kijavíthatja, helyrehozhatja, jóváteheti, tanuljon sokat és ha kikerül, igyekezzen becsületes, rendes ember lenni.” És Kádár Jánosban, aki igen értelmes (és nem kapkodós alaptermészetű) ez megmaradt. Ez a kettősség megmaradt be jellemezte. Az, hogy ő a szegedi börtönben a Párt Főtitkárával beszélhetett adta a bátorságot neki az illegalitáshoz, a kötelelességtudatot, az illegális mozgalomhoz. Az, hogy a rendőrségen fiatalkorában betört és kivolt zárva önbizalmát csökkentette, gyávaságát fejlesztette. Tudta; most ő az illeg. Párt titkára. Tudta, hogy Rózsa

Ferencet egy rövid évvel azelőtt az Andrassy-laktányában csendőrnymozók agyonverték¹⁰⁶. Schönhercz Zoltánt 6-hónappal azelőtt a Margit Köruton¹⁰⁷ felakasztották¹⁰⁸. Mi várhat órá, ha lebukik? Így gondolkozott „az még csak rendbe van, ha agyonvernek (mint Rózsa Ferencet) vagy felakasztanak, (mint Schönhercz Zoltánt) de mit csinállok akkor ha nem bírom a nagy verést, amit ezek a rohadt csendőrnymozók mostanába csinálnak, csak jönne valaki valahonnan, aki átvinné a vezetést, úgy sem vagyok én erre alkalmas, nincs meg nekem az a tudásom, amit ez a feladat igényel, (csak ne bukott volna be ez a Kovács, szaladgáljon ő), de mit csináljak, nem hagyhatom abba a munkát magamnál alkalmasabb embert nem látok most erre, hátha nem tart már olyan soká az illegalitás, mégis ha hazajön a Párt Főtitkára azt fogja mondani „ugy látszik mégis használt, amit Szegeden, a börtönben mondtam, ígyekezett jóva tenni az elkövetet hibát”. Ez a remény tartotta benne a lelket, ez lökte afelé, hogy nem állt le bár félt, gyáva volt. (Nekem ő ezekről a gondolatokról sohse beszélt, de egyrészt ismerem őt, másrészt Joli azt mondta „a fene látott még ilyent, hogy két embernek az alaptermészete ennyire hasonlítson egymáshoz mint a Kádár és Péteré” és Jolinak igaza van ugyanazok a nem kommunistákat jellemző tulajdonságok, kényelmesség, gyávaság, gerinctelenség ami Kádárban meg van, bennem is meg van, a kényelmesség bennem erősebben (különösen az utóbbi időben) mint Kádárban, a gyávaság, gerinctelenség Kádárban erősebb. [...] ¹⁰⁹ Anyagiakban Kádár nálam külömb volt, mert ő komolyan vette a takarékossgot, én könnyelmű voltam, persze Kádár is szerette a szépet és jót, azért ahogy ezt mondani szokták, kabinetkérdést nem csinált belőle. Azért Csapónak¹¹⁰ azt mondta „csináljon nekem is egy olyan gödröt¹¹¹ mint Péternek van, hadd áztassam ki benne a lábam”. Meg azt is, hogy „a szomszéd kert jó lenne, ha ide tartozna, hadd tudjak én is úgy sétálni, mint a Péter”. Amikor minden készen volt, ravaszkodott, azt mondta „nézze Csapó intézze el, hogy ez ne az ÁVH-hoz tartozzon, hanem a Párthoz”. (Tudom nagyon eltértem a tárgytól. Így nem lehet megközelítően sem átküldeni a Pártba a jelentést. Én sem küldeném át, és ha én nem küldeném, a mostani vezetők még kevésbé küldik így át. Mégis visszakanyarodok a kiinduláshoz, hogy küldeném át a jelentést?)¹¹²

Közbejötték a következő dolgok. Szakasits bogarat tett a fülébe. Donát (friss kapcsolata volt) lenyűgöző hatással volt rá, borzalmasan felnézett a Donátra, nekem ilyeneket mondott „ilyen embereket látod, mint az Albert (ez volt Donát illegális neve) elhanyagolták, nem használták fel, tudod milyen okos ember, nagyon jó feje van” (mellesleg ebben igaza volt.) Ez határozta meg Kádár viszonyát Donáthoz. Nagyon felnézett rá. Nagyon a hatása alá került. Hallgatott rá, befolyása alatt tartotta. Lassanként a kontaktus úgy alakult közöttük, hogy Donát „becsülte” Kádárba az értelmes prolit. Kádár pedig fejlesztette magába azt a nedvet, amit annak idején még a Madzsar-Sándor Pál-Csont társaságnál magába szívott. (Donát nagyon felnézett Harasztira, Harasztit ilyen Madzsar-Sándor Pál féle szellem hatotta át, Donát mindig úgy beszélt Harasztiról „az öreg, a régi kommunista” nagyon sokra értékelte. (Véleményem szerint Donát sokkal okosabb, mint Haraszt.) Donát javaslatait Kádár minden meggondolás nélkül több esetben átvette. Nagyon sokat találkoztak és beszélgettek abban az időben. Kádár nálam sokkal olvasottabb volt, rendelkezett bizonyos műveltséggel. Donát művelt ember. Nyelvezetük közelebb került¹¹³. A Pártnak a vonala [volt] akkor nemzeti frontot [létrehozni] a háboru ellen. Összefogni mindenkivel, aki hajlandó a fasizmus, a háboru ellen harcolni. Ezt Donát úgy magyarázta a szoc demek (akikhez neki szoros kapcsolata volt) a parasztság (nem hangsúlyozta ki rétegeződés szerint) szívesebben fog velünk dolgozni, ha röpiratainkat nem mint K.párt adjuk ki, mert ettől félnek. Ez Kádárra hatott. (Talán Kádár sem volt tisztába még akkor, azzal hogy igen, helyes együtt működni a szoc demekkel, kg,al, parasztsággal és mindenkivel, aki hajlandó a háboru, a fasizmus ellen harcolni, de nem úgy, hogy a Pártot feloszlatjuk, mert pont abban a helyzetben 1½-évig (1943 májustól 1944-szeptember) egy ilyen országot, amely háborut visel a Szovjetunió ellen semmi körülmények között nem lett volna szabad Párt nélkül hagyni. Tudni kellett volna hogy a K.P.ot semmiféle Béke párt nem pótolja, tudni kellett volna, hogy a pártfelosztás azt jelenti, hogy a munkás osztály forradalmi vezetés nélkül marad. Lehet, hogy Kádár akkor ezt még nem tudta. (én még kevésbé, csak éreztem.) A Kádár (és Péter)

alaptermészetét meghatározó gyávaság és bizonyos félelem. Donát erős befolyása (Péter passzivitása). Ezek hatottak Kádárra. (Szakasits bogara, kis bogarat jelentett Kádár-fülébe, ő sokkal okosabb Szakasitsnál, ez egymagában sohse hatott volna annyira Kádára, azonkívül látta, hogy én Szakasitsot lefigymáltam és hüének [hülyének] neveztem.) Lassanként úgy alakult a helyzet, nem Kádár vezette Donátot, hanem Donát Kádárt (Donát ezt finoman csinálta, (nincs semmi bizonyítékom arra, hogy célzattal) „becsülte” Kádárban a természetes észet, az értelmet, a fogékonyságot, az érdeklődést, az általános műveltségért elsajátítására való hajlamot, a mozgalmi nyelvezetet, olyan tanácsadó szerepét töltötte be gondolta „ezzel az emberrel érdemes foglalkozni”, főnyeremény, hogy ő a Párt vezetője, rajta keresztül gyakorlatilag tudja érvényesíteni helyesnek vélt elgondolásait, amit egyrészt Haraszti, másrészt a Parasztpárt jobb szárnya, személyesen Kovács Imre (mert neki Kovács Imrével állandó kapcsolata volt) ültettek el nála. Így érvényesült Donátnál Haraszti-Kovács Imre befolyása és így került Haraszti-Kovács Imre szelleme Kádárhoz Donáton keresztül és talál utat a Kommunisták Pártjához, és vezetett végül a Pártfeloszlathoz. Gyakorlatilag ez abban is megmutatkozott, hogy amikor Kádár Donáthoz kezdett közeledni, ahogy vele (és Szirmaival) szorosabb lett a kapcsolata, Tonhauseerral¹¹⁴ és velem lazult a kapcsolata és ez nem egyszerűen személyi átváltást jelentett Kádártól, hanem bizonyos politikai elcsuszást is (mert Tonhauser meg meg én, bár politikailag nem vagyunk képzetek volt bizonyos (esetleg) egészségesnek nevezhető proletár ösztönünk (tudom, az ösztönösségről mi a Párt véleménye, akkor mégis ez volt a helyzet) és ameddig Kádár Donátot nem ismerte, hanem Tonhauseerral és velem volt szorosabb kapcsolata nem voltak ilyen gondolatai. Ugy tudnám megfogalmazni. Kádárra Donát olyan befolyással volt birt és legalább annyira tudott rá hatni, mint rám Dr. Bálint István ideg orvos az ÁVH-n¹¹⁵. (Ez a hasonlat sántít, mert sokkal jobban tudott rá hatni, szinte Donát befolyása érvényesült a későbbiek folyamán majdnem állandóan a Béke Pártban Kádáron keresztül. Még 1944 szeptember 10-én is, amikor Horvát Mártonnal a Körtéren egy lakásba (Novák Károly lakásán, amit Orbán szerzett) megalakítottuk újra a Kommunisták Pártot, ketten Horvát Mártonnal az ablak mellett levő asztalnál ültünk, ott irtuk (ketten) a röpiratot melyben bejelentjük, hogy a Béke Párt megszűnt és a Kommunisták Párt újra megalakult. Külön, fölülre még ráírtam kézírással, hogy „Rákosi Mátyás pártja” (Farkas Vladimir alez. a Contiba pofon vágott, azt mondta, miért hivatkoztam kollégiumi ülésen a Párt Főtitkárára mindig? Nem csak a kollégiumi ülésen hivatkoztam, hanem Horvát Márton meg tudja mondani, az én javaslatom volt, rá is írtam, hogy „Rákosi Mátyás Pártja” amikor bejelentettük a Kom. Párt. megalakulását.

[ÁBTL 2.1 I/1-e 17-27. Kézzel, ceruzával írt szöveg, dátum és aláírás nélkül.]

- ¹ Péter Gáborné sz. Simon Jolán (1907–2000) pártalkalmazott Rákosi Mátyás titkárságán. 1953-ban letartóztatják és a Péter Gábor és társai per során kettő év hat hónap börtönbüntetésre ítélik.
- ² Az ÁVH központja 1949-ben költözött a Széchenyi rakpart 19. szám alatti épületbe, amely később a pártközpontnak adott helyet, ma pedig az Országgyűlés irodaháza.
- ³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban: ÁBTL) 2.1 VI/1 136–183. Péter Gábor és társai ítélete.
- ⁴ ÁBTL 2.1 VI/1 238–246. Péter Gábor és társai ítélete.
- ⁵ ÁBTL 2.1 I/1-b 73.
- ⁶ Ez a két dokumentum abban különbözik a többitől, hogy kérdés-felelet formájában lett megírva. Hogy a kérdéseket Péter Gábor előre megkapta-e, vagy saját maga tette fel magának (mint tapasztalt kihallgató), nem tudjuk. Az 5. dokumentumról készült egykorú másolat címe (Péter Gábor elítélt sajátkezü feljegyzése) talán arra utal, hogy nem kihallgatás eredményeként készült.
- ⁷ Rankovics, jugoszláv belügyminiszter. Rajk 1948 őszén állítólag egy illegális találkozón vett részt vele Pakson egy csőszkunyhóban, ahol megbeszélték a magyar kormány elleni fegyveres puccs részleteit.
- ⁸ A Legfelsőbb Bíróság 1955. november 23–25-én tárgyalta Rajk László perújítási ügyét. A bíróság Rajk Lászlót a besúgás büntetének vádja alól bizonyítékok hiányában, a szervezkedés és kémkedés büntetének vádja alól pedig bűncselekmény hiányában felmentette.
- ⁹ ÁBTL 2.1 IX/9. 6.
- ¹⁰ A 4. dokumentum úgy kezdődik, hogy: „Egy kis kiegészítés a Kádár-Szakasits találkozéhoz”. Eszerint Péter már beszélt, vagy írt korábban erről a témáról. Elképzelhető, hogy a 7., dátum és aláírás nélküli dokumentum az előzménye ennek a feljegyzésnek, hiszen abban is Kádárról és a Szakasitsal való kapcsolatáról van szó.
- ¹¹ Bővebben lásd *Kádár János bírái előtt. Egyszer fent, egyszer lent 1949-1956*. Szerk. Varga László. Budapest, Osiris–Budapest Főváros Levéltára, 2001. 240.
- ¹² Kevesebb, mint egy hónap múlva a Legfelsőbb Bíróság Különleges Tanácsa 1954. július 22-én Kádár Jánost bűncselekmény hiányában felmentette a vádak alól és azonnali szabadlábra helyezését rendelte el.
- ¹³ Péter Gábor itt valószínűleg saját magából indult ki, hiszen részben az ő „áldásos” tevékenysége nyomán születtek addig koncepciós perekben halálos ítéletek. 1953 elejétől, azaz Péter letartóztatásától kezdve koncepciós ügyekben már senkit sem ítélték halálra.
- ¹⁴ ÁBTL 2.1 VI/1-a 173–195. Péter Gábor és társai ítélete.
- ¹⁵ Az ÁBTL-ben megtalálható iratokról lásd: Petrikné Vámos Ida: *Iratok a Történeti Hivatalban*. In: *Trezor 1. A Történeti Hivatal évkönyve 1999*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 29–60. A zárt anyagokról bővebben lásd: Tóth Eszter: *Zárt irattár a zárt irattárban*. In: *Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, ÁBTL, 2004. 235–244.
- ¹⁶ Péter Gábor (eredeti nevén Eisenberger Benjámín) személyiségéről bővebben lásd Gyarmati György: *Péter Gábor fiatalúsága, 1906–1945*. In: *Trezor 2. A Történeti Hivatal évkönyve 2000–2001*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 2002. 25–78.
- ¹⁷ A dokumentumról 1954. május 16-án készült egy géppel írt egykorú másolat is, amely azonban kiegészült egy, a Kádár-ügyről szóló vallomással is. Ez a Kádár-ügyről szóló Péter Gábor által írt saját kezű feljegyzés azonban nincs a dossziében. Lásd ÁBTL 2.1 I/1-e 7–9. Péter Gábor sk. vallomása.
- ¹⁸ Szőnyi Tibor (1903–1949) orvos, kommunista politikus. Eredeti neve: Hoffmann. 1949-ben letartóztatják, a Rajk-perben halálra ítélik és kivélik.
- ¹⁹ Vági Ferenc (1918–1950) vegyészmérnök, újságíró, kommunista politikus. Eredeti neve: Weisz. 1949-ben a Rajk-ügy kapcsán letartóztatják, 1950-ben halálra ítélik és kivélik.
- ²⁰ Földi Iván (1921–) elektromérnök. Eredeti neve: Bauer. 1949-ben őrizetbe veszik a Rajk-ügy kapcsán, 1950-ben tizenhárom évi fegyházbüntetésre ítélik.
- ²¹ Field, Noel H. (1904–1970) újságíró, amerikai kommunista. 1949-ben a csehszlovák államvédelmi szervek az ÁVH kérésére feleségével együtt kémkedés gyanúja miatt letartóztatják Prágában. Az első kihallgatásán kiderül, hogy szovjet kém. Vallomása alapján veszik őrizetbe a svájci magyar kommunista csoport tagjait (Szőnyi Tibor, Vági Ferenc, Földi Iván). 1954-ig fogva tartják őt és feleségét, de elítélve nem lesznek. Az egyik legújabb szakirodalomként lásd *Der Fall Noel Field. Schlüsselfigur der Schauprozesse in Osteuropa*. Szerk. Barth, Bernd-Rainer – Schweizer, Werner. Berlin, BasisDruck, 2005.
- ²² E vallomás úgy keletkezett, hogy Szőnyit a kihallgatások során ez irányban „orientálták”, azaz addig verték, míg ezt nem vallotta.
- ²³ Cseresznyés Sándor (1909–1971) újságíró. 1949-ben a BM Sajtóosztály vezetője. A Rajk-ügy kapcsán letartóztatják, 1950-ben hat év kényszermunkára ítélik.
- ²⁴ B. ember, azaz bizalmi ember, vagyis beszervezett személy, ügynök.
- ²⁵ Drótra, azaz magnetofonra lett felvéve.
- ²⁶ Értsd: alezredes.
- ²⁷ Szűcs Ernő (1908–1950) szövőmunkás, államvédelmi ezredes. Péter Gábor helyettese a politikai rendőrségen. 1949-ben a Rajk-ügy vádlottjainak egyik kihallgatója. 1950-ben letartóztatják az ÁVH-n belül végzett pártellenes, romboló tevékenység, valamint korrupciós gazdasági bűncselekmények miatt. Vallatása során agyonverik. Farkas Vladimir szerint politikai gyilkosság áldozata. Lásd Farkas Vladimir: *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam*. Budapest,

Interart, 1990. 323–328.

²⁸ Károlyi Márton (1911–1989) bődíszműves, államvédelmi ezredes, minisztériumi osztályvezető. Eredeti neve: Wigner. A Rajk-ügy vádlottjainak egyik kihallgatója. 1953-ban letartóztatják, a Péter Gábor és társai per során tizenkettő évi börtönbüntetésre ítélik. 1956-ban szabadul, de 1957-ben újra elítélik, ekkor kilenc év börtönt kap.

²⁹ Belkin, Mihail Iljics (1901–199?) szovjet altábornagy. 1949-től szovjet főtanácsadó Magyarországon, Csehszlovákiában és Ausztriában. Részt vesz Rajk László kihallgatásain.

³⁰ Erről és a következő (3. számú) dokumentumról 1954. június 25-én készült egy olyan géppel írt egykorú másolat, amely mindkét vallomást egybe írva tartalmazza. Lásd ÁBTL 2.1. I/1-e 10-11. Péter Gábor sk. vallomása.

³¹ Balácsi Béla (1921–1975) szerszámkészítő lakatos, államvédelmi alezredes. 1953-tól a BM Vizsgálati Főosztály vezetője. 1954-ben a Rajk-féle szervezkedés svájci csoportjának felülvizsgálata során ő hallgatja ki Péter Gábort.

³² Budapesti Gyűjtőfogház, közismert nevén: „a Gyűjtő”. 1951-től Budapesti Országos Börtön, működtetését az ÁVH vette át.

³³ Princz Gyula (1905–1969) fényképészsegéd, büntetés végrehajtási alezredes. A Rajk-ügy egyik vizsgálótisztje. 1953-ban letartóztatják és a Péter Gábor és társai per során nyolc év börtönre ítélik. 1956-ban szabadul, de 1957-ben újra nyolc évi börtönbüntetésre ítélik.

³⁴ Bánkuti Antal (1914–) kovácssegéd, államvédelmi százados. Eredeti neve: Buvrovszky. Az ÁVH Gyűjtőfogház parancsnoka. 1953-ban letartóztatják, a Péter Gábor és társai perben négyévi börtönre ítélik. 1954-ben feltételeesen szabadlábra kerül.

³⁵ Juhász László (1923–1953) államvédelmi ezredes. 1951-től az ÁVH Vizsgálati Főosztály vezetője. 1953-ban őrizetbe vétele előtt öngyilkosságot követ el.

³⁶ A személyt nem sikerült azonosítanom.

³⁷ Valószínűleg Pataki Ferencné sz. Hajdu Erzsébet (1913–) varrónő, államvédelmi századosról van szó. Péter Gábor személyes titkárnője. 1953-ban letartóztatják és a Péter Gábor és társai per során négyévi börtönre ítélik.

³⁸ Gazdik Gyula (1911–1981) államvédelmi alezredes. 1951–53 között az ÁVH Ipari Szabotázselhárító Osztály vezetője. 1953–54 között az ÁVH Hírszerző Osztály munkatársa.

³⁹ Szakasits Árpád mozgalmi neve.

⁴⁰ Értsd: Rákosi Mátyásnak.

⁴¹ Demény Pál (1901–1991) kommunista politikus. 1924 után, mivel nem fogadja el az emigráns kommunista vezetők politikáját, önálló csoportot szervez a párton belül. Konceptiós per során 1946-ban négy és fél évi kényszermunkára ítélik, majd 1950-től Kistarcsára internálják. 1953-ban újra elítélik, ekkor tízévi börtönbüntetést kap. 1956-ban szabadul.

⁴² Értsd: kisgazdák.

⁴³ Péter a következő szovjet könyvekre gondolhatott: Fjodorov, A.: A partizánok élen; Sztrokovszkij, Nyikolaj: Gyár épül az őserdőben; Vanda Vasziljevskaja: Ének a vizek fölött.

⁴⁴ Értsd: másfél év alatt.

⁴⁵ Értsd: illegális.

⁴⁶ Értsd: Kommunista c. újságban.

⁴⁷ Gács László (1903–1968) szövőmunkás, újságíró, kommunista. Eredeti neve: Grünwald. 1951-ben letartóztatják, 1952-ben tizenöt évre, másodfokon 1953-ban három évre ítélik. 1954-ben szabadul.

⁴⁸ Értsd: Conti utcai börtön. Ma ez a VIII. kerületi utca a Tolnai Lajos nevet viseli.

⁴⁹ Értsd: vizsgálati.

⁵⁰ Az utolsó szó fölé írva: kételyek.

⁵¹ Dr. Harris Olivér rendőr ezredes. Kádár János beosztottja 1945-ben, amikor Kádár budapesti rendőrfőkapitány-helyettes. 1947 végén Nyugatra szökik. Ő lett Kádár „csőszkunyhája”. A vád szerint Harris már 1945-ben felfedte Kádár előtt, hogy tud Kádárnak a horthysta politikai rendőrségnek végzett besúgó tevékenységéről, és mint imperialista ügynök, kémkedésre utasította őt. Rajk letartóztatása után Harris újra felkereste Kádárt, és felszólította a Rajk-féle szervezkedés továbbvitelére. Kádár ezután 1949-től letartóztatásáig az MTA közelében, az Arany János utcában, egy presszóban találkozgatott Harrissal, hogy összegyűjtött kémadatait átadja neki. Bővebben lásd *Kádár János bírái előtt*, i. m. 104., 257–258., 264., 271., 273., 450–451., 476., 479., 541.

⁵² Kádár János eredeti neve Csermanek volt.

⁵³ A szóban forgó kérdések nincsenek mellékelve a dossziéhoz.

⁵⁴ Komendó János (1910–) cipészsegéd, államvédelmi őrnagy. 1951-től az ÁVH X/4 Osztály helyettes vezetője. 1953-ban letartóztatják, a Péter Gábor és társai per során hat év börtönre ítélik. 1956-ban szabadul, de 1957-ben újra elítélik, ekkor kettő év hat hónap börtönt kap.

⁵⁵ Máj László (1921–) villanyszerelő, államvédelmi százados. 1953-ban letartóztatják, a Péter Gábor és társai perben öt év börtönre ítélik.

⁵⁶ A dokumentumról 1954. augusztus 14-én készült egy géppel írt egykorú másolat is. Lásd ÁBTL 2.1 I/1-d 163–168. Péter Gábor elítélt sajtókezű feljegyzése.

⁵⁷ Stolte István (1910–) újságíró, tisztviselő. 1949-ben letartóztatják a Rajk-ügy során, 1950-ben életfogytiglani fegyházra ítélik, később büntetését kilenc évre mérsékelik. 1956-ban szabadul.

⁵⁸ Szász Béla (1910–1999) újságíró, író. 1949-ben letartóztatják a Rajk-ügy kapcsán, 1950-ben tíz év börtönbüntetésre ítélik. 1954-ben szabadul.

- ⁵⁹ Ádám György (1911–1974) újságíró, közgazdász. 1949-ben a Rajk-ügy kapcsán letartóztatják, 1950-ben tíz év börtönre ítélik.
- ⁶⁰ Hetényi Imre (1871–1946) rendőr főtanácsos. 1932-től a Budapesti Rendőr Főkapitányság politikai vezetője.
- ⁶¹ A választól balra, a lap szélére kék színű ceruzával, más kézírással a következőket írták: „Ádám 1932-es ügyben volt v[ád]l[o]tt.”
- ⁶² Apró Antal (1913–1994) szobafestő, építőmunkás, kommunista politikus. Eredeti neve: Klein. Az MKP majd az MDP Politikai Bizottság tagja (1946–56). A Szakszervezetek Országos Tanácsa főtitkára (1948–52), építőanyag-ipari miniszter (1952–53), majd miniszterelnök-helyettes (1953–56).
- ⁶³ Értsd: vezetőségi tag.
- ⁶⁴ Koós Béla (1921–2000) pártfunkcionárius, államvédelmi ezredes. 1944-ben együtt ül Rajkkal a Margit körüti fogházban.
- ⁶⁵ Dr. Babics Antal (1902–1992) orvos professzor. 1949-től a MTA tagja. 1950-1953 között az általa szervezett Központi Állami Kórház (ma Kútvölgyi Kórház) igazgatója. Jó barátságban van korának kommunista politikusaival.
- ⁶⁶ Orbán László (1912–1978) jogász, pártalkalmazott, kommunista politikus.
- ⁶⁷ Fischer József (1901–1995) építész, szociáldemokrata politikus.
- ⁶⁸ Bornemissza Éva (1919–1971) színésznő.
- ⁶⁹ Pálffy György (1909–1949) hivatásos katonatiszt. Eredeti neve: Oesterreicher. 1945-től a HM Katonapolitikai Osztály vezetője, 1948-tól honvédelmi miniszterhelyettes. A Rajk-ügy során 1949-ben őrizetbe veszik, halálra ítélik és kivéggik.
- ⁷⁰ A személyt nem sikerült azonosítanom.
- ⁷¹ A személyt nem sikerült azonosítanom.
- ⁷² Valószínűleg Kruzslák Béla (1900–1970) vasesztergályosról van szó. Később az MKP országgyűlési képviselője.
- ⁷³ Valószínűleg Bartha Bertalan (1904–1978) lakatosról van szó. Később a vasas szakszervezet főtitkára és gyárigazgató.
- ⁷⁴ Valószínűleg Varga István (1905–1976) szerszámlakatosról, kommunista politikusról van szó, aki később a vasas szakszervezet helyettes titkára (1945–1948).
- ⁷⁵ Rajk Lászlóné (Rajk Júlia) sz. Földi Júlia (1914–1981) tisztviselő. Az Magyar Nők Demokratikus Szövetsége országos főtitkára (1946–48), majd elnöke (1948–49). 1949-ben a Rajk-ügy kapcsán őrizetbe veszik, 1950-ben öt évre ítélik. Az 1950-es évek első felében férje nevét nem használhatja, ekkor kényszerből a Györk Lászlóné nevet veszi fel.
- ⁷⁶ Gayer Imre (1905–1950) lakatos, kommunista. 1945-ben internálják, mint csendőrbesúgót. 1950-ben a Rajk-ügy kapcsán halálra ítélik és kivéggik.
- ⁷⁷ Tömpe István (1909–1988) kárpitós, kommunista politikus. Rajk László titkára (1945–46). Somogy vármegye alispánja (1946–48). A BM Közigazgatási Főosztályának vezetője (1948–50). Az FM Erdészeti Főosztályának vezetője (1950–56).
- ⁷⁸ Brankov, Lázár (1912–) jugoszláv diplomata. 1949-ben letartóztatják, a Rajk-perben életfogytiglani fegyházra ítélik. 1956-ban szabadul.
- ⁷⁹ Értsd: HM Katonapolitikai Osztály.
- ⁸⁰ Megjegyzendő, hogy a Farkas Mihály vezette Szervező Bizottság jóváhagyásával tette ezt Rajk.
- ⁸¹ Vörös János (1891–1968) hivatásos katonatiszt, honvédelmi miniszter. 1949-ben őrizetbe veszik, 1950-ben életfogytiglan tartó fegyházbüntetésre ítélik. 1957-ben szabadul.
- ⁸² Péter Gábor Pálffy Györgyről alkotott negatív véleményének valószínűleg sértődöttsége lehet az oka, mely abból adódott, hogy Pálffyyék félretolták az ÁVH-t a „köztársaság-ellenes összeszküvés” felgöngyölítése során.
- ⁸³ Magyar Nők Demokratikus Szövetsége.
- ⁸⁴ Népi Kollégiumok Országos Szövetsége.
- ⁸⁵ Ez annak a koncepciónak a megismétlése, amit Péter Gábor veretett ki Szőnyiből.
- ⁸⁶ Értsd: Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája (Kominform).
- ⁸⁷ Dulles, Allen Welsh (1893–1969) amerikai diplomata, hírszerző, jogász. Az OSS (a CIA elődje) berni irodájának vezetője (1942–45). A CIA igazgatóhelyettese (1951–53), majd igazgatója (1953–61).
- ⁸⁸ Rajk Endre, nyilas államtitkár, készletgazdálkodási kormánybiztos.
- ⁸⁹ Gischtz Endre vagy Gimes András (1910–1987) cipőfelsőrész-készítő, eszperantista. A kommunista párton belül a Demény Pál vezette csoport tagja. 1949-ben Kistarcsára internálják.
- ⁹⁰ Péter itt szerintem téved, összetéveszthette a Szabó Pál regénytrilógiájából Bán Frigyes által készített filmeket. A Talpalatnyi földet c. filmet 1948-ban, míg a Felszabadult föld c. filmet 1950-ben mutatták be. Mivel Pálffy Györgyöt 1949. július 5-én vették őrizetbe, így ő csak az első film vetítésénél lehetett jelen.
- ⁹¹ Justus Pál (1905–1965) szociáldemokrata politikus, író. 1948-tól a Magyar Rádió alelnöke. 1949-ben őrizetbe veszik, majd a Rajk-perben életfogytiglani fegyházra ítélik. 1955-ben szabadul.
- ⁹² Villányi András (1913–1950) 1945-től a gazdasági rendőrség vezetője, 1948-tól minisztériumi osztályvezető. 1949-ben a Rajk-ügy kapcsán letartóztatják, 1950-ben halálra ítélik és kivéggik. Letartóztatásának okáról bővebben lásd Bacsoni Gábor Miklós: Péter Gábor (vélt) vetélytársai: Tömpe András és Villányi András. *Rubikon*, 2002/6–7. 12–15.
- ⁹³ Szebenyi Endre (1912–1951) jogász. A BM, majd a miniszterelnökség államtitkára. 1949-ben a Rajk-ügy kapcsán letartóztatják, 1950-ben halálra ítélik és kivéggik.
- ⁹⁴ A választól balra, a lap szélére ceruzával, más kézírással a következőket írták: „Közvetlenül a tárgyaláson való kihallgatása előtt kihallgatója szövege: említse V[illányi]. nevét.” Az esetről bővebben lásd Bacsoni: i. m.

15.

⁹⁵ Villányi Ernő (1917–) Villányi András testvére. 1947-től a Nemzeti Kereskedelmi Rt igazgatója. 1949-ben letartóztatják és öt évre ítélik. 1953-ban amnesztiával szabadul.

⁹⁶ Korondy Béla (1914–1949) erdőmérnök, csendőrtiszt, rendőr ezredes. Eredeti neve: Bergán. A Rajk-ügy során 1949-ben letartóztatják, halálra ítélik és kivégzik.

⁹⁷ Bokor Lajos (1892–1950) rendőrkapitány. Rajk László sógora. 1949-ben a Rajk-ügy során őrizetbe veszik, 1950-ben nyolc év fegyházra ítélik. Büntetése letöltése közben a váci börtönben meghal.

⁹⁸ Borszéki Oszkár (1885–) horthysta politikai detektív. Eredeti neve: Zdeborszky. Rajk László 1932-es lebukásakor állítólag ő szervezte be Rajkot a horthysta rendőrséghez. 1949-ben a Rajk-per kapcsán letartóztatják, 1953-ban háromévi börtönbüntetésre ítélik.

⁹⁹ Jánosi Ferenc (1908–1950) ügyvéd, hadbíró százados. Eredeti neve: Johanovics. 1949-ben a Rajk-ügy kapcsán letartóztatják, 1950-ben halálra ítélik és kivégzik.

¹⁰⁰ Kommunista Ifjúságunk Magyarországi Szövetsége.

¹⁰¹ Schiffer Pál (1911–2001) tisztviselő, szociáldemokrata, majd kommunista politikus. Szakasits Árpád veje. 1950-ben letartóztatják, az SZDP-ügy egyik fő vádlottjaként kötél általi halálbüntetésre, majd másodfokon életfogytiglani börtönre ítélik. 1955-ben büntetés-félbeszakítással szabadul.

¹⁰² Fenákel János Kádár János iskolatársa volt. 1931-ben Kádár az ő javaslatára lépett be a KIMSZ-be.

¹⁰³ Csont Ferenc vagy Magyar Ottó, Ungár Ottó (1898–1967) főkönyvelő, tisztviselő. 1950-ben őrizetbe veszik Szűcs Ernő államvédelmi ezredessel való korrupciós kapcsolata miatt. 1952-ben életfogytiglani börtönre ítélik. 1953-ban amnesztiával szabadul.

¹⁰⁴ Madzsar József (1876–1944) orvos, politikus. Az Országos Radikális Párt egyik alapítója és alelnöke. Később szociáldemokrata, majd kommunista politikus. 1936-tól a Szovjetunióban él. A GULAG egyik munkatáborában fejezi be életét.

¹⁰⁵ Sándor Pál (1901–1972) filozófus, író. 1950-ben letartóztatják, 1951-ben hat évre ítélik. 1954-ben szabadul.

¹⁰⁶ Rózsa Ferenc (1906–1942) építészmérnök, újságíró, kommunista vezető. 1942-ben letartóztatják, vattatása közben halálra kínozzák.

¹⁰⁷ Értsd: a Margit körüli Gyűjtőfogházban.

¹⁰⁸ Schönherz Zoltán (1905–1942) elektromérnök, kommunista vezető. 1942-ben letartóztatják, halálra ítélik és kivégzik.

¹⁰⁹ Anonimizált rész.

¹¹⁰ Csapó Andor (1901–1981) banktisztviselő, kereskedelmi ügynök, államvédelmi alezredes. Eredeti neve: Czutrin. 1951-től az ÁVH X/4 Osztály vezetője. 1953-ban letartóztatják, a Péter Gábor és társai perben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélik. 1956-ban szabadul, 1957-ben azonban újra elítélik, ekkor ötévi börtönbüntetést kap.

¹¹¹ Értsd: úszómedencét.

¹¹² A szöveg bal oldalán a lap szélére Péter Gábor a következőket írta ceruzával: „A fentebb leirt lelkiállapotban ismerkedett ő meg Donáttal.” E megjegyzése azonban valószínűleg már a következő bekezdéshez kapcsolódik.

¹¹³ Az utolsó két szó fölé írva: is közelebb állott egymáshoz.

¹¹⁴ Tonhauser Pál (1909–1984) bányász, kommunista politikus. A II. világháború után Csehszlovákiában él.

¹¹⁵ Dr. Bálint István (1912–1984) orvos, államvédelmi ezredes. Eredeti neve: Scheiner. Az ÁVH Egészségügyi Osztály vezetője. 1953-ban letartóztatják, a Péter Gábor és társai perben nyolcévi börtönbüntetésre ítélik. Farkas Vladimir szerint ő volt Péter Gábor egyetlen igazi bizalmasa, egyszerre volt „Péter Gábor pszichiátere és gyóntatótyja”. Lásd Farkas: i. m. 344.